

Ekspertīze

Latvijas attīstības virzienu izvērtējums nodarbinātības aspektā

Projekts *Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana*

Iepirkums *Normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze „Sociālā un darba tirgus attīstība”* (identifikācijas numurs LBAS 2009/ESF – 15-7-23)

Uzņēmuma līgums par pakalpojuma sniegšanu Nr. 15-9-31

Ceturtais nodevums

Rīga, 2012. gada marts

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ		
Šis pētījums ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par saturu atbild Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība.		

Saturs

Saturs.....	2
Ievads.....	3
1. NAP 2020 vadmotīvs un prioritātes, to ekonomiskā būtība	6
1.1. NAP 2020 sākuma apstākļi.....	6
1.2. NAP 2020 vadmotīvs	10
1.3. NAP 2020 prioritātes	11
2. NAP 2020 prioritāšu saistība ar esošajos ilgtermiņa stratēģiskajos dokumentos izvirzītajām prioritātēm (prioritāšu integrācija).....	13
2.1. NAP 2020 pirmā prioritāte.....	13
2.2. NAP 2020 otrā prioritāte.....	13
2.3. NAP 2020 trešā prioritāte	14
2.4. NAP 2020 prioritāšu saistība ar LIAS 2030 un NRP ES 2020 un prioritāšu ekonomiskā jēga	14
3. NAP 2020 īstenošanas ietekme uz nodarbinātību.....	16
3.1. Kultūras telpas attīstība.....	16
3.2. Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā	23
3.3. Paradigmas maiņa izglītībā	33
3.4. Inovatīva un ecoefektīva ekonomika	39
3.5. Daba kā nākotnes kapitāls.....	48
3.6. Telpiskās attīstības perspektīva.....	55
3.7. Inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība.....	62
4. Šķēršļi prioritāšu īstenošanā un iespējamo nodarbinātības rezultātu sasniegšanai.....	67
5. Secinājumi.....	69
6. Priekšlikumi	71

Ievads

Šis ziņojums ir uzņēmuma līguma par pakalpojuma sniegšanu Nr. 15-9-31, kas noslēgts starp Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību no vienas puses un SIA EPC no otras puses 2011. gada 1. jūlijā **ceturtais nodevums**. Iepirkuma identifikācijas numurs: **LBAS 2009/ESF – 15-7-23**.

Iepirkuma priekšmets ir normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze *Sociālā un darba tirgus attīstība*, kas tiek veikta Eiropas Savienības Struktūrfondu 2007.-2013. gada plānošanas perioda pirmās darbības programmas *Cilvēkresursi un nodarbinātība* papildinājuma 1.5. prioritātes *Administratīvās kapacitātes stiprināšana*, 1.5.2. pasākuma *Cilvēkresursu kapacitātes stiprināšana*, 1.5.2.2. aktivitātes *Sociālo partneru, nevalstisko organizāciju un pašvaldību kapacitātes stiprināšana*, 1.5.2.2.1. apakšaktivitātes *Sociālo partneru administratīvās kapacitātes stiprināšana* projekta *Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana* ietvaros.

Šajā ziņojumā sniegts Latvijas attīstības virzienu izvērtējums nodarbinātības aspektā. Ekspertīzes pamatā ir hipotēze, ka Latvijas attīstības virzieni ir noteikti valsts stratēģiskajos dokumentos, un tie visumā tiek īstenoti. Ekspertīzei pakļauti šādi dokumenti:

- *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam* (turpmāk NAP 2020) *prioritāšu pamatojums*¹ (topošais vidēja termiņa attīstības plāns) un divi galvenie stratēģiskie dokumenti, ar kuru īstenošanai NAP 2020 ir saistīts, konkrēti:
- *Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģija Latvija 2030* (turpmāk LIAS 2030)² (spēkā esošais ilgtermiņa attīstības plāns),
- *Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* (NRP ES 2020)³.

No šiem dokumentiem, *Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* ir vispilnīgākā un visaptverošākā, pie kam, šajā programmā ir paredzēts finansējums, ko veido ES struktūrfondi un nacionālais līdzfinansējums. Atšķirībā no LIAS 2030, NRP ES 2020 struktūra, stratēģiskās plānošanas pieeja, mērķi un uzdevumi ir konkrēti, tautsaimniecības attīstība un nodarbinātība ir noteikti kā divi no pieciem reformu virzieniem. Taču NRP ES 2020 ir vidēja termiņa plānošanas dokuments laikposmam 2011. – 2013. gadam, tāpēc nākošajam plānošanas periodam par pamatu ņemts LIAS 2030, kurā tautsaimniecības attīstība un nodarbinātība ir pakārtots (uzskatīts par diezgan drošu) stratēģijas īstenošanas rezultāts.

Ekspertīzē galvenā uzmanība veltīta NAP 2020 nostādņēm, to īstenošanas iespējām un sekām, jo šāds eksperta vērtējums arodbiedrībām būs noderīgs, līdzdarbojoties NAP 2020 izstrādē vai to apspriežot. Tā kā NAP 2020 par pamatu ņemts galvenais ilgtermiņa plānošanas LIAS 2030, liela daļa eksperta vērtējuma (tāpat kā NAP 2020 analīzes) ir veltīta šī dokumenta nostādņēm. Atbilstoši tam, kā NAP 2020 izstrādē paredzēts ņemt vērā citu (nozaru un sektoru) vidēja termiņa attīstības dokumentu nostādnes, ekspertīzē iekļauti arī tādi nozaru un sektoru attīstības dokumenti, kuru darbības termiņš turpināsies NAP 2020 darbības laikā, tas ir, pēc 2014. gada:

- *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012 – 2018)*,
- *Kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015.*,
- *Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011. – 2017. gadam* (pieņemtas MK 2011. gada 18. februārī)
- *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007. – 2016. gadam*,
- *Vides politikas pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam*,

¹ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants).

² *Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģija Latvija 2030*. Latvijas Republikas Saeima. 2010. gada jūnijs. http://www.nap.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

³ *Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai*. Rīga, 2011. gada aprīlis. http://www.em.gov.lv/images/modules/items/LV_NRP_lat.pdf

- EK informatīvais ziņojums „Latvijas Republikas rīcība atjaunojamās enerģijas jomā Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23. aprīļa Direktīvas 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK ieviešanai līdz 2020. gadam”, kas ietver jauna tiesiskā regulējuma izstrādes plānošanu atjaunojamās enerģijas jomā,
- *Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008. – 2013. gadam,*
- *Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011. – 2013. gadam.*

Ekspertīzē izmantoti iepriekšējos LBAS pasūtītos pētījumos iegūtie novērojumi un secinājumi.

Ekspertīze veikta šādā secībā:

- 1) noskaidrotas NAP 2020 izvirzītās prioritātes, to ekonomiskā būtība,
- 2) noskaidrota NAP 2020 prioritāšu saistība ar ilgtermiņa stratēģiskajos dokumentos izvirzītajām prioritātēm (prioritāšu integrācijas shēma),
- 3) prognozēta NAP 2020 prioritāšu (LIAS Latvija 2030 prioritāšu) īstenošanas ietekme uz nodarbinātību (atgādināti paredzētie pasākumi un rīcības virzieni, prognozēts darba piedāvājuma iespējamais palielinājums un novērtēts pasākuma vai rīcības virziena īstenošanas risks),
- 4) iezīmēti šķēršļi prioritāšu īstenošanai un iespējamo nodarbinātības rezultātu sasniegšanai,
- 5) secinājumos un priekšlikumos izvērtēta stratēģiskās attīstības plānu ietekme uz nodarbinātību un sniegti priekšlikumi par iespējamiem uzlabojumiem stratēģiskajā plānošanā un tās saistību ar nodarbinātību.

Secināts, ka no ekspertīzes brīdī pieejamās informācijas nav iespējams saprast NAP 2020 un citu ilgtermiņa stratēģisko dokumentu prioritāšu saistību. Ir zināms, ka katra no NAP 2020 izvirzītām trim prioritātēm iekļaus vairākas LIAS 2030 prioritātes, bet nav zināms kādu daļu vai atbildības jomu no katras LIAS 2030 prioritātes attiecinās uz NAP 2020 konkrētajām prioritātēm, un kā NAP 2020 pārņems (turpinās) citu stratēģisko dokumentu mērķus un nostādnes.

NAP mērķis ir pastiprināt darbību jomās, kur līdz šim nav sasniegti plānotie rezultāti, taču analīze liecina, ka tie nav sasniegti gandrīz nevienā attīstībai svarīgā jomā. Savukārt konkrētākā dokumenta - *Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošana* izpildes gaita līdz NAP 2020 sagatavošanas brīdim ir analizēta tikai atsevišķos LIAS 2030 prioritāšu aspektos. Tāpēc nav saprotams, kā NAP 2020 izvēlētajās prioritātēs ietilps plānveidīgas darbības un finansējuma koncentrācija „atpaliekošajās” jomās. Situācijai atbilstošāka būtu prioritāšu izvēle atbilstoši NAP 2020 izvirzītajam mērķim (vadmotīvam), taču tas formulēts nekonkrēti (nav precīzi definējams).

Kā minēts iepriekš, LIAS 2030 nodarbinātība nav norādīta kā galvenais vai vismaz pakārtotais mērķis, kaut gan šajos dokumentos norādīto mērķu sasniegšana nav iespējama bez nodarbinātības. Nodarbinātībai ir divi līdzvērtīgi aspekti – iespēja strādāt un darba rezultāts. LIAS 2030 mērķi ir sasniedzami, ja ir laba un ienesīga nodarbinātība. Nodarbinātība ir pieņemta kā kvalitatīvu cilvēkresursu izmantošanas dabisks rezultāts, ignorējot to, ka darba vietu izveidošanai ir nepieciešams arī kapitāls un tehnoloģijas. Citiem vārdiem, iespēja strādāt nav analizēta, bet darba rezultāts pieņemts par esošu.

Liels skaits esošajos stratēģiskos dokumentos paredzēto pasākumu nav ieviesti, daudziem pievienots priekšlikums veikt izmaksu – ieguvumu analīzi, kas liecina, ka nav pārliecības par šo pasākumu lietderību. Ilgtermiņa stratēģisko dokumentu nostādnes mainītas jau vidēja termiņa dokumentos, kas sagatavoti pēc LIAS pieņemšanas, un arī tās nav īstenotas, kaut gan mazākā mērā kā ilgtermiņa plānojumā. Tas nozīmē, ka esošie vidēja, bet jo sevišķi ilgtermiņa stratēģiskie dokumenti, ir mazvērtīgi un tikai formāli tiek uzskatīti par valsts attīstības vadlīnijām, to analīzei nav jēgas, jo jaunajos dokumentos tiks izvirzīti citi, pagaidām nezināmi, darbības virzieni.

Lai atklātu nepieciešamo uzlabojumu virzienu un mērogu, ekspertīzē stratēģisko plānojumu nodarbinātības tiešais efekts novērtēts vairākos aspektos:

- 1) atbilstoši LIAS 2030 prioritātēm,

- 2) papildus – atbilstoši NAP 2020 darba grupas ieteikumiem par LIAS 2030 vai citos stratēģiskos dokumentos paredzēto pasākumu iekļaušanu NAP 2020,
- 3) prognozējot vēlamo darbības virzienu un tā ietekmi uz nodarbinātību.

Visi **nodarbinātības palielinājuma** novērtējumi ir aptuveni, drīzāk pārāk zemi, nekā pārāk augsti. Novērtējumi veikti, lai iegūtu priekšstatu par iespējamā palielinājuma mērogu, nevis precīzas jaunu darba vietu prognozes. Nodarbinātības palielinājums modelēts visā plānošanas periodā par katru LIAS 2030 ieteikto risinājumu, paredzot pakāpenisku nodarbinātības dinamiku atbilstoši risinājuma ieviešanas dinamikai (piemēram, mazāka sākumperiodā, lielāka būvniecības periodā) sākot no 2013. gada, tekstā un tabulās norādot iespējamo palielinājumu 2020. gadā. Nodarbinātības netiešais efekts nav vērtēts. Nodarbinātības samazinājums, ko radītu risinājumu ieviešana, atsevišķi nav ņemts vērā, tomēr novērtējot nodarbinātības palielinājumu, kur iespējams, izmantota „neto” pieeja.

Ja vismaz daļa no LIAS 2030 paredzētajiem pasākumiem tiek īstenoti, papildus darba iespējas rīcības virzienu ieviešanas sākuma posmā varētu rasties gandrīz 4600 cilvēkiem, 2020 gadā gandrīz 7820 cilvēkiem, bet pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas vismaz 12200 cilvēku (tikai tiešais efekts). Iespējamās strukturālas izmaiņas nodarbinātībā.

Modelējot nodarbinātību, var pārliecināties, ka LIAS 2030 prioritāšu pārstrukturizācija radīs risinājumu pārklāšanos. LIAS 2030 piemīt arī citas konceptuālas nepilnības, kuru rezultāts ir paredzēto rīcības virzienu un risinājumu neizpilde.

LIAS 2030 iekļauti pretrunīgi mērķi un darbības virzieni – piemēram, attīstības virzienā *Cilvēkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte* vienlaicīgi paredzēts saglabāt cilvēkkapitālu, bet arī pārformēt tautsaimniecību atbilstoši situācijai, ka cilvēkkapitāls tiek zaudēts (vienlaicīgi – pilnīgāka nodarbinātība, dabiskā pieauguma un migrācijas saldo uzlabošana, nedabisko nāves cēloņu un risku mazināšana, no vienas puses, un novecošanās un māsjsaimniecību struktūras izmaiņas (samazināšanās) iekļaušana pakalpojumu politikā, no otras puses).

Līdzīgi kā LIAS 2030, arī NAP 2020 izvēlēta problēmu pieeja. Uzsvērts, ka nozares nebūs atsevišķi darbības virzieni, bet nav paskaidrots, kā nozares (izglītība, veselība, iekšlietas) iekļausies kopējā vidējā termiņa stratēģijā. Šādas pieejas utopismu izraisa problēmu saistības cikliskums. Piemēram, drošumspējas faktors ir pietiekami un prognozējami ienākumi, to avots ir ekonomikas izrāviens, bet ekonomikas izrāviena īstenošanu sekmē drošumspēja. Bez tam, nozares ir NAP 2030 izvirzīto problēmu un to risināšanas materiālais pamats, un to iesaiste paredzēta visās prioritātēs. Ja nozarēm izvirzītie uzdevumi ir sadalīti vairākās prioritātēs, bez kvalitatīvas nozares attīstības stratēģijas nav iespējams saskaņot uzdevumu izpildi, lai panāktu efektīvu nozares devumu.

Optimāla tautsaimniecības struktūra ir noteikta par vienu no darbības virzieniem prioritātē *Tautas saimniecības izaugsme*, taču pagaidām nav izteikti priekšlikumi, kāda tā ir, un kā to sasniegt. Ja nav priekšstata par tautsaimniecības struktūru (vēlamo vai kaut vai nejauši izveidojošos), nav iespējams sasniegt prioritātē *Cilvēka drošumspēja* iecerētos mērķus. Tāpēc eksperte iesaka mainīt stratēģiskās plānošanas pieeju. Izstrādājot NAP 2020, jācenšas rūpīgāk izstrādāt tās ekonomisko pamatojumu, skaidrāk iezīmējot saistību starp cilvēkkapitālu un tautsaimniecību. Tautsaimniecības ilgtermiņa attīstība apzināti jāvērtē vairākos aspektos vienlaicīgi:

- attīstības virzītāju izvēle un stratēģiska plānošana,
- vienošanās par veicamajām reformām,
- vismaz galveno nozaru attīstības izvērtējums, izejot no attīstības virzītāju izvēles un reformām,
- reģionālās attīstības izvērtējums, izejot no attīstības virzītāju izvēles un reformām un atbilstošā galveno nozaru attīstības izvērtējuma,
- nodarbinātības izvērtējums, izejot no attīstības virzītāju izvēles un reformām, galveno nozaru un reģionālās attīstības izvērtējuma.

Ekspertīzi sagatavoja akad. Raita Karnīte, SIA EPC (Ekonomikas prognožu centrs) valdes locekle.

1. NAP 2020 vadmotīvs un prioritātes, to ekonomiskā būtība

Ekspertīzes sagatavošanas brīdī NAP 2020 darba grupa bija sagatavojusi NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumu, kurā formulēts NAP 2020 vadmotīvs un trīs prioritātes un noskaidrota LIAS 2030 un citu spēkā esošu stratēģisko dokumentu mērķu sasniegšanas pakāpe (pirmais ziņojums, kas nodots sabiedriskajai apspriešanai un otrs ziņojums, kas nodots apstiprināšanai LR MK). Analīzē ņemti vērā arī stratēģiskie dokumenti, kas pieņemti LIAS 2030 darbības laikā un tās īstenošanai. Lielākajai daļai šo dokumentu darbības termiņš beidzas 2014. gadā, tātad pirms NAP darbības uzsākšanas. Dokumentiem, kuri tiks izstrādāti plānošanas periodam pēc 2014. gada acīmredzot būs jāatbilst NAP 2020 pamatnostādņem.

Paredzēts, ka NAP 2020 pamatu veidos tā vadmotīvs un trīs prioritātes.

Vadmotīvs un prioritātes izvēlētas, pamatojoties uz un papildinot galvenajos stratēģiskajos dokumentos formulētos mērķus, prioritātes un darbības virzienus:

- *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija Latvija 2030* – septiņi ilgtermiņa attīstības virzieni (apstiprināta Saeimā 2010. gada 10. jūnijā) un Saeimas apstiprinātais konceptuālais dokuments *Latvijas izaugsmes modelis. Cilvēks pirmajā vietā*,
- *Latvijas nacionālajā reformu programmā stratēģijas ES 2020 īstenošanai*,
- stratēģiskie dokumenti, kas pieņemti atsevišķās jomās.

NAP 2020 vadmotīvs un prioritātes izveidotas ar nodomu, lai NAP 2020 sekmētu ilgtermiņa stratēģisko plānu izpildi, pastiprinot darbību vietas, kurās ir lielāka atpalcība no plānos paredzētā.

Tāpat kā LIAS 2030, arī NAP 2020 sākumdokumentos **nodarbinātība ir uztverta kā atsevišķs, ar tautsaimniecību maz saistīts process**, kaut gan labklājība, kas sākotnēji bija noteikta par NAP vadmotīvu, ir atkarīga no darba ienākuma (algas, pensijas) vai tās radītā sabiedriskā labuma (pabalsti). Arī ienākumi no kapitāla ir saistīti ar nodarbinātību. Latvijas stratēģiskajos dokumentos netiek risināts būtisks jautājums – kas ir pirmā vajadzība – iespēja strādāt vai abstrakta tautsaimniecība, kurā kāds, iespējams, var strādāt. Vai tautsaimniecība, kas nedod darbu, ir pietiekoši labs sociāli – ekonomiskās politikas rezultāts? Vai tomēr visās lietās vispirms nebūtu jādomā – vai visiem pietiks darbs vai vismaz pabalsti, lai kompensētu darba nepieejamību (kas arī nerodas bez darba).

Kaut gan ziņojums veltīts NAP 2020 vadmotīva un prioritāšu pamatojumam, tas strukturēts atbilstoši LIAS 2030 noteiktajām prioritātēm, darbības (attīstības) virzieniem un rīcības virzieniem.

1.1. NAP 2020 sākuma apstākļi

NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā secināts, ka neviens no septiņiem Latvija 2030 stratēģiskajiem rādītājiem nav sasniegts, taču piecu rādītāju izmaiņu virzība atbilst iecerētajai (to skaitā iedzīvotāju skaita samazināšanās)⁴. Sasniedzamo rādītāju izpilde parasti tiek vērtēta dinamiskā, tomēr secinājums par izpildi tiek pieņemts un turpmākā attīstība prognozēta, vadoties no pēdējā gada rādītāja, pat ja krīzes ietekmē tas novirzījies no vadošās tendences.

Latvija 2030 stratēģiskie rādītāji neietver nodarbinātības rādītājus, bet ietver labklājības rādītājus (Džini koeficients, IKP uz vienu iedzīvotāju gadā, IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālās atšķirības, tautas attīstības indekss), kas ir atkarīgi no nodarbinātības. LIAS 2030 ir paredzēts iedzīvotāju skaita samazinājums no 2,26 miljoniem 2010. gadā līdz 2,02 miljoniem iedzīvotāju 2030. gadā.

Iedzīvotāju skaita samazinājums izrādījās lielāks nekā bija paredzēts LIAS 2030, jo šajā dokumentā izmantoti iedzīvotāju dati pirms tautas skaitīšanas, kas atklāja ievērojamu faktiskā un statistiskā

⁴ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 33.lpp.

iedzīvotāju skaita nesakritību. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma dokumenta 1.1. grafikā⁵ redzams, ka, ja turpināsies esošā iedzīvotāju skaita izmaiņu tendence (pamatojumā izveidotā „proporcionālā iedzīvotāju skaita līkne”), tad 2030. gadā Latvijas iedzīvotāju skaits varētu būt mazāks par 1,6 miljoniem cilvēku.

Mērķim pretējā virzienā ir mainījušies divi stratēģiskie rādītāji – IKP uz vienu iedzīvotāju un ekoloģiskās pēdas nospiedums.

Turpmākā analizē atklāti šādi apstākļi⁶. Latvijā ir:

- visaugstākais Džini koeficients ES valstīs un Baltijas valstīs (izņemot 2010. gadu) un tas ir apmēram 1,4 reizes augstāks kā Somijā un 1,5 reizes augstāks kā Zviedrijā (2010. gads) (augstāks Džini koeficients liecina par lielāku nevienlīdzību ienākumu sadalē),
- viszemākais IKP lielums uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes standarta Baltijas valstīs un tas ir apmēram 43% no Somijas un 40% no Zviedrijas rādītāja (2010. gads), taču Latvijas IKP aug straujāk un atpalcība no Somijas un Zviedrijas nedaudz samazinās,
- augstākā IKP uz vienu iedzīvotāju reģionālā dispersija Baltijas valstīs un tā ir apmēram 3 reizes augstāka kā Zviedrijā (2008. gads),
- ekoloģiskās pēdas nospiedums (2010. gada ziņojums⁷), salīdzinot ar 2008. gadu ir nevis samazinājies, kā paredzēts LIAS 2030, bet palielinājies, ekoloģiskā rezerve (starpība starp bioloģisko rezervi un ekoloģiskās pēdas nospiedumu) samazinās (tikai četrām Eiropas valstīm ir pozitīva bilance), taču jāņem vērā, ka mērījumi veikti 2005. gadā un 2007. gadā – pēc krīzes ekoloģiskās pēdas nospiedums var būt mazāks un rezerve lielāka,
- pēc tautas attīstības indeksa Latvija ieņem vienu no zemākajām vietām, indekss uzlabojas, bet kopš 2009. gada - lēni,
- Latvijas vieta pēc *Globālās konkurētspējas indeksa* nav stratēģisks rādītājs, jo to iespaido no Latvijas attīstības neatkarīgi apstākļi.

NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā ņemtas vērā *Latvijas Konkurētspējas ziņojuma*⁸ projektā paustie novērojumi.

Papildus iepriekš minētajiem, vērā ņemami šādi novērojumi par situāciju Latvijā⁹:

- liela ienākumu nevienlīdzība un augsts nabadzības risks ar būtisku ietekmi uz labklājību, turklāt, nabadzība ir izveidojusies kā cilvēku attīstību ierobežojošs faktors (atkarības, nav līdzekļu studijām, veselības aprūpei utt.),
- veidojas nabadzības lamatas (*poverty trap*) – nepietiekami individuālie ienākumi, nepietiekami ienākumi pašvaldībai, emigrācija, attīstības trūkums, šie apstākļi atražo nabadzību),
- Latvijā ir zema darbaspēka produktivitāte, mērīta kā IKP PPP EUR izteiksmē stundā,
- Latvijā ir augsts bezdarbs un augsts jauniešu bezdarbs, iespējams, ir strukturālais bezdarbs,
- kopējā nodarbinātība krīzes ietekmē samazinājusies no 68,3% 2007. gadā uz 59,3% 2010. gadā,
- investīcijas (to skaitā tiešās ārvalstu investīcijas (TĀI)) ir nepietiekamas, TĀI sadalījumā 29,2% ir finanšu sektorā, 21,7% ir nekustamajā īpašumā, tikai 11,5% ir ražošanā,

⁵ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 34. lpp.

⁶ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 34. – 46. lpp.

⁷ *Results from National Footprint Accounts 2010* edition. www.footprintnetwork.org, <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/trends/>

⁸ *Latvijas Konkurētspējas ziņojums* plašākai analīzei nav pieejams.

⁹ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 56. – 60. lpp.

- pateicoties atbalsta programmām, palielinājies uzņēmējdarbībā no jauna iesaistījušos cilvēku skaits, to skaitā jauni uzņēmēji, bet liela problēma ir pieejamais finansējums – aizdevumi jauniem uzņēmējiem, riska kapitāls, ES fondi uzņēmējdarbībai,
- zems inovācijas līmenis,
- pirmskrīzes gados makroekonomikā nesabalansētība: tekošā konta deficīts, darba algas pieaugums pārsniedz produktivitātes pieaugumu, liela privātā sektora aizņēmumu proporcija pret IKP,
- tautsaimniecības struktūra: nav rūpniecības, agrāra valsts, 67% iedzīvotāju dzīvo pilsētās, Rīgā rada vairāk kā 50% no valsts IKP, būtiski palielinājies finanšu starpniecības un nekustamā īpašuma sektors (pēdējo apgalvojumu statistika neapliecina).

Kopumā Latvijas tautsaimniecībā konstatētas būtiskas nepilnības un nesaderības. Salīdzinošā informācija par Latvijas vietu ES valstu un Baltijas valstu vidū apliecina ilgstošu atpalicību sociālās un ekonomiskās attīstības jomā.

NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā vairākkārt uzsvērta nepieciešamība **izveidot piemērotu tautsaimniecības struktūru** definēto ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķu sasniegšanai, nepieciešamību pastiprināt „ekonomiskās izaugsmes komponenti”¹⁰ labklājības kāpināšanai, jo sociālā politika pieļauj zemus sabiedriskos izdevumus labklājības sektoram.

Ziņojumā izskan paredzējums, ka investīciju pieejamība vidējā termiņā būs ierobežota. Ar statistiskiem datiem pierādīts, ka investīciju sadalījums ir teritoriāli nevienlīdzīgs. Tomēr sniegtā analīze uzrāda, ka kopš 2006. gada Latvijā straujāk pieaug ārvalstu investīcijas uzņēmumu pamatkapitālā un process kļūst intensīvāks pēc 2008. gada, kad Latvijā sākās krīze. Savukārt *Latvijas Konkurētspējas ziņojumā* teikts, ka krīzes gados ieplūstošās ārvalstu tiešās investīcijas gandrīz izsīka – atsevišķos ceturkšņos ir negatīvi dati. CSP dati liecina, ka tiešo ārvalstu investīciju ikgadējā plūsma strauji pieauga kopš 2004. gada, bija vislielākā – 1193,2 milj. LVL 2007. gadā, pēc tam samazinājās līdz 47,6 milj. LVL 2009. gadā bet 2010. gadā atkal palielinājās līdz 185,5 milj. LVL. Neskatoties uz nelielu samazinājumu 2009. gadā, uzkrātais ārvalstu tiešo investīciju apjoms uzņēmumu pamatkapitālā 2010. gadā pārsniedza to apjomu 2004. gadā 2,48 reizes, bet 2001. gada apjomu 4,5 reizes, turpretī Latvijas IKP (pēc krituma 2008. un 2009. gadā) – tikai 2,7 reizes, salīdzinot ar 2001. gadu un 1,72 reizes, salīdzinot ar 2004. gadu. Salīdzinot ar 2007. gadu – pēdējo gadu pirms krīzes, uzkrāto tiešo investīciju apjoms uzņēmumu pamatkapitālā ir pieaudzis, turpretī IKP nozīmīgi samazinājies.

1. tabula. Uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju apjoma un IKP (faktiskajās cenās) izmaiņu salīdzinājums (gads pret gadu, reizes)

	2010/2001	2010/2004	2010/2007
Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas uzņēmumu pamatkapitālā	4,54	2,48	1,10
IKP faktiskajās cenās	2,70	1,72	0,87

Avots: CSP datubāze, skatīta 27.03.2012.

1. tabulā sniegtais salīdzinājums liecina, ka ārvalstu investīciju loma Latvijas tautsaimniecībā ir pieaugusi. 2001. gadā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju apjoms uzņēmumu pamatkapitālā līdzinājās 29% no Latvijas IKP faktiskajās cenās, 2010. gadā – apmēram 45% no IKP. Tomēr ne ārvalstu investīciju problēma, ne investīciju nepietiekamība vai to sadalījuma nevienmērība NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā nav analizēta kā nozīmīgs tautsaimniecības attīstības nosacījums – situācija ir tikai konstatēta.

¹⁰ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 28. lpp.

Secinājumu daļā par LIAS 2030 galveno stratēģisko mērķu izpildes iespējām teikts¹¹, ka nepieciešams:

- atbalstīt kvalificētu un produktīvu darba vietu un uzņēmējdarbības attīstību, ļaujot saņemt kompetencēm un prasmēm atbilstošu atalgojumu, tādejādi samazinot migrācijas radītos demogrāfiskos izaicinājumus,
- mērķtiecīgi, aktīvāki un intensīvāki pasākumi konkurētspējas šķēršļu samazināšanai un uzņēmējspēju atbalstam.

Latvijas konkurētspējas ziņojumā minētas trīs attīstībai svarīgas jomas:

- augsta neformālās ekonomikas/ēnu ekonomikas daļa tautsaimniecībā,
- zema ražošanas daļa Latvijas IKP struktūrā (risinājums – inovācijas un investīcijas),
- augsta ienākumu nevienlīdzība,

bet kā prioritārās darbības jomas ieteiktas:

- neformālās ekonomikas/ēnu ekonomikas samazināšana,
- izglītības sistēmas kvalitātes paaugstināšana,
- transporta infrastruktūras uzlabošana - ne tikai produktu transportēšanai bet arī mobilitātes nodrošināšanai.

Konkrētāki, tautsaimniecībai pietuvināti mērķu un uzdevumu formulējumi atrodami *Latvijas nacionālajā reformu programmā stratēģijas ES 2020 īstenošanai*¹². Programmas otrajā sadaļā nosaukti un konkrētos uzdevumos izvērsti pieci galvenie Latvijas tautsaimniecības makrostrukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un reformu virzieni:

- pārmērīgā budžeta deficīta samazināšana,
- labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības,
- sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicinot tirgojamo nozaru attīstību un ceļot produktivitāti,
- strukturālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikāciju un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām,
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana, lai atbalstītu produktīvas investīcijas.

Kā galvenos neatliekami risināmos pasākumus Latvijas NRP izvirza:

- aktīvās darba tirgus politikas pasākumu pilnveidošanu, pakāpeniski pārejot no krīzes seku mazinošajiem uz tradicionāliem aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem,
- administratīvo šķēršļu mazināšana,
- augstākās izglītības modernizācija,
- ES fondu apguves paātrināšana.

Programmā formulēti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020 gadam *ES 2020* stratēģijas kontekstā:

- nodarbinātības līmeņa mērķis,
- ieguldījumu pētniecībā un attīstībā (R&D) palielināšanas mērķis,
- augstāko izglītību ieguvušo īpatsvara palielināšanas mērķis,
- skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvara samazināšanas mērķis,
- nabadzības līmeņa samazināšanas mērķis,
- energoefektivitātes palielināšanas mērķis,
- atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšanas mērķis,

¹¹ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 46. – 47. lpp.

¹² *Latvijas nacionālā reformu programma stratēģijas ES 2020 īstenošanai*. Rīga, 2011. gada aprīlis. 9.-10. lpp.

- siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju samazināšanas mērķis.

Programmā norādīts katra pasākuma finansēšanas avots. Finansējuma pieejamība padara programmas izpildi par reālu. *Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošana* izpildes gaita līdz NAP 2020 sagatavošanas brīdim ir analizēta tikai atsevišķos LIAS 2030 prioritāšu aspektos.

NAP 2020 situācijas skaidrojumā nav pievērsta uzmanība esošo uzņēmējdarbības atbalsta programmu darbības virzieniem, rezultātiem un ietekmi ilgtermiņā.

1.2. NAP 2020 vadmotīvs

NAP 2020 sabiedriskai apspriešanai nodotajā variantā vadmotīvs bija *Labklājības pieaugums*, LR MK iesniegtajā variantā tas formulēts kā *Gudra izaugsme*, bet pēc apspriešanas pieņemts formulējums *Ekonomikas izrāviens*.

NAP 2020 vadmotīvs, prioritāšu pamatojumā speciāli izskaidrots. No paskaidrojuma izriet, ka vadmotīvs izsaka valsts vidēja termiņa attīstības mērķi, tāpēc precīzākai mērķorientācijai vidēja termiņa dokumentā tomēr vēlams noteikt vadmotīva – mērķa kvantitatīvos rādītājus.

No minētajiem formulējumiem ekonomiski pamatots un mērķa formulējumam piemērotāks (izmērāms) ir pirmais formulējums – *Labklājības pieaugums*. Arī NAP 2020 izstrādes Darba grupas sēdē pēc sabiedriskās apspriešanas komentāru izvērtējuma bija nolemts saglabāt sākotnēji piedāvāto redakciju – *Labklājības pieaugums* – nepievienojot tam papildus raksturojošos īpašības vārdus, taču NAP 2020 tekstā izskaidrojot, kas saprasts ar labklājību un kā labklājības pieaugumu mērīs.

Labklājību, kā to saprot NAP 2020, var mērīt ar:

- Dzīves kvalitātes indeksu (izstrādāts VP SAK; nosaka tikai Latvijā),
- Tautas attīstības indeksu (*Human Development Index*) (ANO; Latvijā nosaka),
- Labākas dzīves indeksu (*Better life index*) (OECD; Latvijā nenosaka).

Lai skaidrotu savu izpratni par labklājību, NAP 2020 izstrādātāji gatavojās izmantot OECD individuālās labklājības skaidrojumu. Individuālo labklājību veido dzīves kvalitāte un materiālie dzīves apstākļi (materiālā labklājība). Dzīves kvalitāti nosaka: veselības stāvoklis, darba un dzīves sabalansētība, izglītība un prasmes, pilsoniskā iesaiste un pārvaldība, apkārtējās vides kvalitāte, personīgā drošība, subjektīvā labklājība. Materiālo labklājību nosaka: ienākumi un turība, darbs un tur nopelnītais, mājoklis.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu labklājību, nepieciešams saglabāt dažādus kapitāla veidus: dabas kapitālu, ekonomikas kapitālu, cilvēkkapitālu un sociālo kapitālu.

LR MK pieņemtais NAP 2020 vadmotīva formulējums *Ekonomikas izrāviens* ir ambiciozs un praktisks, taču tas virza uz abstraktu, ar cilvēku nesaistītu un neizmēramu mērķi. Pārresoru koordinācijas centra (PRC) vadītājs Mārtiņš Krieviņš skaidro, ka *ekonomikas izrāviens* nav uz nepārdomātu augsmi aicinošs sauklis, bet ir *vektors, kas parāda, kā, neatlaidīgi un sistēmiski strādājot pie NAP trīs prioritāšu sasniegšanas, var tikt panākts ekonomikas izrāviens – sekmīgāka ierobežoto resursu pārvēršana nepieciešamajos produktos un pakalpojumos, sasniedzot cilvēku ekosistēmas augstāko mērķi – dzīves kvalitātes pieaugumu*.¹³ Šis skaidrojums nenoteiktību nesamazina. Ekonomikas izrāviens, pat ja to jēdzieniski nošķir no saukļa „gāzi grīdā”, pats par sevi nenodrošina labklājības paaugstināšanos visiem. Arī NAP 2020 prioritāšu pamatojumā iekļautā analīzē redzams, ka pirms krīzes neapšaubāmi bija ekonomikas izrāviens (augsti augsmes un nodarbinātības rādītāji), bet atšķirības labklājības rādītājos palielinājās. Tā notika ne tikai Latvijā, bet arī valstīs, kurās ekonomiskās politikas veidotājus nesaista ar oligarhiem un „gāzi grīdā” tieksmēm.

¹³ *Lietišķā Diena*. Biznesa žurnāls. 28. marts 2012. 6.lpp.

1.3. NAP 2020 prioritātes

Vadmotīvam pakārtotas trīs prioritātes: *cilvēka drošumspēja, tautas saimniecības izaugsme, izaugsmi atbalstošas teritorijas*. Prioritātes saistītas gan ar LIAS 2030 septiņām prioritātēm, gan NRP ES 2020 prioritātēm – gudra, iekļaujoša un ilgtspējīga izaugsme, taču nav saistītas ar NRP ES 2020 reformu virzieniem. Prioritātes ir savstarpēji papildinošas.

Cilvēka drošumspēja NAP 2020 izpratnē ir ikviena individuālā spēja rīkoties mainīgos apstākļos, lai nodrošinātu savu un valsts attīstību. Problēmas, kas jāspēj risināt drošumspējas aspektā:

- pietiekami un prognozējami ienākumi darbā atbilstoši spējām,
- kvalitatīva nodarbinātība (drošumspējas saistība ar otro un trešo prioritāti),
- atbilstoša izglītība – mūžizglītības sistēma,
- indivīda personiskās īpašības – izglītība, laba veselība, veselīgs dzīvesveids (saistīts ar pietiekamiem ienākumiem un veselības infrastruktūru), radošums, uzņēmība, empātija, atbildīgums spēja sadarboties,
- kolektīvās vērtības – pozitīvas attiecības ar tuviniekiem, bērni, sadarbības procesā esoša sabiedrība, sabiedrības solidaritāte, piederība Latvijas valstij un spēja sadarboties ar valsti, līdzdalības iespējas.

Par svarīgākajiem virzieniem, kas NAP 2020 tiks izstrādāti sīkāk, ir šādi drošumspējas faktori¹⁴:

- pietiekami un prognozējami ienākumi,
- indivīda personiskās īpašības, t.sk. veselība,
- uz sadarbību orientēta sabiedrība,
- piederība Latvijas valstij,
- pietiekams iedzīvotāju skaits un pamatnācijas pastāvēšana.

Paredzēts, ka galvenie instrumenti drošumspējas stiprināšanai būs izglītība un kultūra, tomēr **izglītība, kultūra, iekšlietas, veselība, IKT vai citas nozares nebūs atsevišķi rīcības virzieni**. Galvenais mērķis – palielināt iedzīvotāju iespējas parūpēties par sevi, tuvākajiem, valsti.

NAP 2020 izvēlēta problēmu pieeja. Uzsvērts, ka nozares nebūs atsevišķi darbības virzieni, bet nav paskaidrots, kā nozares (izglītība, veselība, iekšlietas) iekļausies kopējā vidēja termiņa stratēģijā. Šādas pieejas utopismu izraisa problēmu saistības cikliskums. Piemēram, drošumspējas faktors ir pietiekami un prognozējami ienākumi, to avots ir ekonomikas izrāviens, bet ekonomikas izrāviena īstenošanu sekmē drošumspēja. Bez tam, nozares ir NAP 2020 izvirzīto problēmu un to risināšanas materiālais pamats, un to iesaiste paredzēta visās prioritātēs. Ja nozarei izvirzītie uzdevumi ir sadalīti vairākās prioritātēs, bez kvalitatīvas nozares attīstības stratēģijas nav iespējams automātiski saskaņot uzdevumu izpildi, lai panāktu efektīvu nozares devumu.

NAP 2020 prioritāte *Tautas saimniecības izaugsme* ir veidota uz gandrīz visu LIAS 2030 prioritāšu bāzes. LIAS 2030 tautas saimniecības attīstība ir pieņemta par cilvēkresursu attīstības un labākas darbības neapstrīdamu rezultātu un īpaša uzmanība ir veltīta tikai vienam tautsaimniecības aspektam (viena prioritāte no septiņām) – *Inovātīva un energoefektīva ekonomika*.

Prioritāte *Tautas saimniecības izaugsme* tiek orientēta uz augstāku pievienoto vērtību, produktivitātes pieaugumu un sociālo atbildību, kas „īstenojama ar šādiem galvenajiem virzieniem”:

- ražojošais un eksportspējīgais sektors - tautsaimniecības attīstību un attīstības stabilitāti nodrošinošais faktors,
- uzņēmējdarbības attīstību sekmējoša vide (inovāciju komercializācijai), optimāla tautsaimniecības struktūra un iespējas to sasniegt,

¹⁴ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 16. lpp.

- ražošanu un eksportspēju atbalstoša publiskā infrastruktūra,
- publiskā pārvaldība un sabiedrības līdzdalība, sociālā atbildība, lai sabalansētu kopējās un individuālās intereses,
- konkurētspējīgas enerģijas cenas un tās pieejamības nosacījumi.

Prioritātē *Tautas saimniecības izaugsme* par vienu no darbības virzieniem (kaut gan ar neskaidru statusu – mērķis vai uzdevums) noteikta optimāla tautsaimniecības struktūra, taču pagaidām nav izteikti priekšlikumi, kāda tā ir, un kā to sasniegt. Ja nav priekšstata par tautsaimniecības struktūru (vēlamo vai kaut vai nejauši izveidojošos), nebūs iespējams sasniegt prioritātē *Cilvēka drošumspēja* iecerētos mērķus.

NAP 2020 trešā prioritāte – *Izaugsmi atbalstošas teritorijas* īsteno Latvija 2030 mērķus telpiskās attīstības perspektīvā. Prioritātes izvirzīta tāpēc, ka esošā situācija reģionālajā attīstībā atpaliek no ilgtermiņa stratēģijā paredzētās. Paredzēts, ka prioritātes īstenošana „sniegs atbalstu līdzvērtīgu dzīves un darba apstākļu nodrošināšanai Latvijas teritorijā, ņemot vērā apdzīvojuma struktūru, iedzīvotāju un teritorijas aptvērumu, izceļot teritoriju stiprās puses un iespējas”¹⁵.

Izaugsmi atbalstoša teritorija NAP 2020 traktējumā nozīmē efektīvi izmantotus un mērķtiecīgi attīstītus ģeogrāfiska novietojuma, dabas un citus resursus, telpiskās struktūras sasaisti ar ilgtspējīgas tautsaimniecības struktūras veidošanos un kvalitatīvu investīciju piesaisti.

Būtiskākie darbības virzieni ir:

- pakalpojumu pieejamība un infrastruktūra (ceļi, IKT u.c.),
- pilsētu un lauku mijiedarbība,
- lauku saimniecību attīstība, kooperācija un pārstrāde,
- dabas kapitāla sniegto pakalpojumu pilnvērtīga izmantošana,
- nelauksaimnieciskā ražošana,
- unikālā teritoriālā potenciāla attīstīšana.

NAP 2020 prioritāšu apspriešanas gaitā izteikts viedoklis, ka prioritātes ir savstarpēji saistītas un viena otru papildinošas. Apspriešanās rezultātā iegūtajos priekšlikumos ir trīs pieejas:

- izvirzīt jaunas prioritātes vai pārveidot esošās – šie priekšlikumi nenovērš prioritāšu savstarpējo saistību,
- izvēlēties prioritātes no esošajiem dokumentiem (*Providus* – Latvija 2030, EM – Nacionālā reformu programma ES 2020 īstenošanai),
- pārskatīt izvirzītās prioritātes, piemēram, koncentrējoties uz kohēzijas politiku (FM).

Pilnībā jāpiekrīt LDDK, LBAS, LPS un LTRK pieejai, stingri iestājoties par vienu NAP 2020 vadošo prioritāti “Tautsaimniecības izaugsme labklājībai”. Citiem vārdiem – efektīvākā pieeja ir viena prioritāte – tautsaimniecības izaugsme, kura balstās uz eksportspēju, produktivitāti, inovācijām, un industrializāciju. Šāda pieeja nodrošinās resursus visam citam (LDDK ziņojums darba grupas sēdē).

LDDK nosauc četras būtiskas komponentes, kas nodrošina izaugsmi: tautsaimniecību veicinoša infrastruktūra (t.sk. ceļu, ostu, IKT); kvalitatīvs un pieejams cilvēkkapitāls (t.sk. izglītība un veselība); pieejami resursi (t.sk. finanšu un energoresursi); efektīva, gudra un klientorientēta publiskā pārvalde nacionālā un vietējā (lokālā) līmenī.

Neskatoties uz iebildumiem. LR MK apstiprināja NAP 2020 darba grupas ieteiktās prioritātes.

¹⁵ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 23. - 24. lpp.

2. NAP 2020 prioritāšu saistība ar esošajos ilgtermiņa stratēģiskajos dokumentos izvirzītajām prioritātēm (prioritāšu integrācija)

2.1. NAP 2020 pirmā prioritāte

LIAS 2030 septiņas prioritātes strukturētas attīstības virzienos, savukārt attīstības virzieni strukturēti rīcības virzienos un tie – risinājumos. NAP 2020 ņem vērā prioritāti līdz tās otrajam līmenim – attīstības virziens un mērķis. Katra prioritāte ietver vienu vai vairākus attīstības virzienus.

NAP 2020 prioritāte *Cilvēka drošumspēja* ir saistīta ar pieciem attīstības virzieniem no četrām LIAS 2030 prioritātēm:

- *Kultūras telpas attīstība* – attīstības virziens – *Kultūras telpas saglabāšana, mijiedarbība un bagātināšana,*
- *Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitāla* – attīstības virzieni – *Cilvēkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte, un Iespēju vienlīdzība un vidusslāņa veidošanās,*
- *Paradigmas maiņa izglītībā* – attīstības virziens – *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā,*
- *Inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība* – attīstības virziens – *Sociālā kapitāla vērtības pieaugums.*

2.2. NAP 2020 otrā prioritāte

NAP 2020 prioritāte *Tautas saimniecības izaugsme* ir saistīta ar astoņiem attīstības virzieniem no sešām LIAS 2030 prioritātēm:

- *Kultūras telpas attīstība* – attīstības virziens – *Kultūras telpas saglabāšana, mijiedarbība un bagātināšana,*
- *Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitāla* – attīstības virzieni – *Cilvēkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte, un Iespēju vienlīdzība un vidusslāņa veidošanās,*
- *Paradigmas maiņa izglītībā* – attīstības virziens – *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā,*
- *Inovatīva un ekoepektīva ekonomika* – attīstības virzieni – *Masveida jaunrade un inovācija, un Atjaunojama un droša enerģija,*
- *Daba kā nākotnes kapitāls* – attīstības virziens – *Dabas vērtību un pakalpojumu ilgtspējīga apsaimniekošana,*
- *Inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība* – attīstības virziens – *Sociālā kapitāla vērtības pieaugums.*

LIAS 2030 prioritātei *Inovatīva un energoefektīva ekonomika* ir divi attīstības virzieni – *Masveida jaunrade un inovācija* un *Atjaunojama un droša enerģija*.

Inovāciju veicināšana (masveida jaunrade) izriet no indivīdu darbības, nepievēršot uzmanību inovāciju infrastruktūras izveidošanai un tās sasaistei ar darbaspēka prasmēm un spējām. Ar inovāciju infrastruktūru NAP 2020 veidotāji saprot praktiskās iespējas caur jaunradi ieviest un komercializēt inovācijas. Pamatojumā secināts, ka Latvija 2030 pieeja par inovāciju nozīmi tautsaimniecībā ir atbalstāma, bet to nepieciešams papildināt, jo līdzšinējā politika, kas balstīta tikai uz indivīda darbību, nav sevi attaisnojusi (pēdējā vieta ES inovāciju jomā). Pamatojumā nav analizēts, vai tautsaimniecības attīstības politika ir vienādojama ar inovāciju politiku, citiem vārdiem, vai inovāciju veicināšana ir pietiekošs instruments tautsaimniecības attīstības nodrošināšanai.

Energoefektīvas ekonomikas pamats ir enerģētiskā drošība un neatkarība, atjaunojami energoresursi un energoefektivitāte.

NAP 2020 piedāvā plašāku pieeju tautsaimniecības attīstībai, taču jautājumu traktē mākslīgā griezumā kā „tautsaimniecības uzdevumu” un „uzstādījumu, kuri tautsaimniecībai ir jārisina” meklējumu. Tautsaimniecība tiek uztverta kā „organizators/veicinātājs/vide, kas nodrošina strādājošo indivīdu labklājības celšanos, iespējas radoši izpausties un šīs radošās izpausmes materializēt konkurētspējīgos produktos vai pakalpojumos”.

2.3. NAP 2020 trešā prioritāte

NAP 2020 trešā prioritāte *Izaugsmi atbalstošas teritorijas* ir saistīta ar sešiem attīstības virzieniem no četrām LIAS 2030 prioritātēm:

- *Kultūras telpas attīstība* – attīstības virziens – *Kultūras telpas saglabāšana, mijiedarbība un bagātināšana,*
- *Paradigmas maiņa izglītībā* – attīstības virziens – *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā,*
- *Daba kā nākotnes kapitāls* – attīstības virziens – *Dabas vērtību un pakalpojumu ilgtspējīga apsaimniekošana,*
- *Telpiskās attīstības perspektīva* – attīstības virzieni – *Sasniedzamības uzlabošana, apdzīvojumus un Nacionālo interešu telpas.*

2.4. NAP 2020 prioritāšu saistība ar LIAS 2030 un NRP ES 2020 un prioritāšu ekonomiskā jēga

Izvērtējot iecerēto LIAS 2030 un NAP 2020 prioritāšu saistību, jāsecina, ka tās loģiku ir grūti saprast un pamatojumā tā nav paskaidrota. Nav saprotams, kādu atbildības daļu par LIAS 2030 prioritāšu attīstības virzienu izpildi paredzēts attiecināt uz katru NAP prioritāti. Ir zināms, ka NAP 2030 izstrādes gaitā prioritātēs iekļautie rīcības virzieni tiek vērtīti un plānā paredzēts iekļaut tikai daļu no tiem.

Divas LIAS 2030 prioritātes – *Kultūras telpas attīstība* un *Paradigmas maiņa izglītībā* – attiecinātas uz visām NAP 2020 prioritātēm, trīs LIAS 2030 prioritātes attiecinātas katra uz divām NAP 2020 prioritātēm, seši no 11 attīstības virzieniem attiecināti uz vairākām NAP 2030 prioritātēm. Kopumā, NAP 2020 pirmā prioritāte iekļauj piecus LIAS 2030 attīstības virzienus, otrā – astoņus attīstības virzienus, trešā – sešus attīstības virzienus.

Turpmākā LIAS 2030 prioritāšu un pašreiz iezīmētā NAP 2020 iekļaujamās daļas analīze nodarbinātības aspektā atklāj, ka LIAS 2030 prioritātes ir izvēlētas, sekojot it kā loģiskai shēmai¹⁶.

Pirmā prioritāte – *Kultūras telpas attīstība* – nodrošina, ka veidojas spēcīga nācijas identitāte, kultūra un radošums, kas sekmē cilvēka spēju iekļauties sabiedrībā un ekonomiskajā darbībā un vairo cilvēkkapitālu. Prioritātes *Ieguldījumi cilvēkkapitālā* īstenošanas rezultāts būs visa pieejamā cilvēkkapitāla iesaiste, produktivitātes kāpums, paradigmas maiņa izglītībā. Īpašā prioritāte *Paradigmas maiņa izglītībā* sekmēs, ka iegūtais intelektuālais un radošais potenciāls pārvēršas ekonomiskos ieguvumos. Lai tas patiešām notiktu, prioritātē *Inovātīva un efektīva ekonomika* paredzēts rūpēties, lai būtu saglabāta bioloģiskā daudzveidība, inovatīvi izmantoti ekosistēmu pakalpojumi un atjaunojamie energoresursi. Ja tā notiks, īstenojot prioritāti *Daba kā nākotnes kapitāls* būs iespējams izmantot vietas kapitālu, veidot Latvijas kā „zaļas valsts” tēlu un Rīgu kā Ziemeļeiropas metropoli. Sekojošā prioritāte *Telpiskās attīstības perspektīva* paredz uzlabot pakalpojumu pieejamību visā teritorijā, veidot sadarbības tīklus un stiprināt pilsētu – lauku mijiedarbību. Prioritāte *Inovātīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība* nodrošinās efektīvu resursu pārvaldību, veidosies jaunas pilsoniskās līdzdalības formas un sabiedrība ar augstu pašapziņu.

¹⁶ *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam.* Latvijas Republikas Saeima. 2010. gada jūnijs. 12.lpp. 9. lpp.

Tomēr visas prioritātes paredz papildus finansējumu (atbalstam, veicināšanai, stimulēšanai utt), kura rašanās nav droši izplānota.

Analizējot LIAS 2030 rīcības virzienu līmenī atklājas, ka tie pārklājas un ir dziļi detalizēti, taču fragmentāri un to materiālā ietekme (ietekme uz nodarbinātību, IKP palielināšanu, investīciju resursu veidošanu) ir tikai nojaušama. Bez tam, kā atklāj NAP 2030 prioritāšu pamatojumā veiktā analīze, liela daļa no LIAS 2030 paredzētajiem rīcības virzieniem nav atzīti un visticamāk nekad netiks īstenoti.

Var secināt, ka veidojot NAP 2020, kas paredzēts LIAS 2030 īstenošanai, LIAS 2030 loģiskā konstrukcija ir izjaukta, un tās vietā ir izveidota ārēji vienkāršāka, bet iekšēji sarežģīta struktūra, kurā īstenojamo uzdevumu atkārtošā un pārklāšanās nav mazinājusies un to izpildes materiālā pamata nozīme nav izprasta.

Jau minēts, ka NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā ir tikai nenozīmīgas atsauces uz NRP ES 2030. Tiešām, NRP ES 2020 ir vidēja termiņa plānošanas dokuments un mērķu un uzdevumu formulējumi atbilst šādam formātam un iezīmē neatliekamās darbus. Tomēr tie ir pietiekoši plaši un perspektīvi tādā nozīmē, ka, atbilstoši precizēti, tie ir turpināmi nākošajos plānošanas periodos. Turpretī NEP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā NRP ES 2020 izpildes gaita nav vērtēta un tās turpinājums nav vērtēts. Arī skaidrojot NAP 2020 tautsaimniecības prioritāti NRP ES 2020 nav ņemta vērā. Tekstā sastopamas tikai skopas norādes par atsevišķu NRP ES 2030 aspektu saistību ar NAP 2020, kaut gan abu dokumentu gala termiņš sakrīt, NAP 2020 ir loģiski saistīts ar NRP ES 2030 un NRP ES 2020, kurai ir paredzēts finansējums, var sekmēt NAP 2020 mērķu un uzdevumu izpildi. Tas norāda uz nevēlamu stratēģiskās plānošanas procesa nesaskaņotību.

Ja Latvijai kā ES dalībvalstij ir jāgatavo reformu programmu ES 2030 ieviešanai, un reformas nākotnē ir paredzētas, tad būtu tikai loģiski, ka reformu stratēģija tiktu sagatavota pirms jebkādu citu vidēja termiņa plānošanas dokumentu izstrādes un NAP būtu jāveido uz tās bāzes. Protams, ir iespējams, ka reformas ir paredzētas NAP 2020 un NRP ES 2030 ir formāla NAP sadaļa. Jebkurā gadījumā diviem nozīmīgiem dokumentiem – Reformu stratēģijai un Nacionālajam attīstības plānam būtu jābūt strukturāli un saturiski saderīgiem.

3. NAP 2020 īstenošanas ietekme uz nodarbinātību

Tā kā pagaidām nav saprotams, kā LIAS 2030 prioritāšu darbības virzienu un citu stratēģisko dokumentu uzdevumu izpildi paredzēts attiecināt uz NAP 2020 prioritātēm, nav iespējams veikt ietekmes uz nodarbinātību novērtējumu atbilstoši NAP 2020 trīs prioritātēm. Tāpēc nodarbinātības analīze veikta par katru LIAS 2030 prioritāti, un papildināta, pamatojoties uz apsvērumiem, kas sniegti ziņojuma sadaļās *Rekomendācijas prioritātes mērķu sasniegšanai un priekšlikumi iekļaušanai NAP 2020* vai kā netiešas norādes ziņojuma tekstā vai izpildes analīzes tabulās.

NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ievadā apgalvots, ka **vidējā termiņā nav paredzēts nodarbinātības paaugstinājums**, jo nebūs pieejamas investīcijas tautsaimniecības paplašināšanai un līdzekļi darbaspēka pielāgošanai jaunajai nozaru struktūrai, tāpēc galvenais augsmes avots būs produktivitātes un efektivitātes kāpums, kas būs kritērijs konkurētspējas nodrošināšanai.

„Ierobežota nodarbinātības pieauguma apstākļos **vidējā termiņā algas būs atkarīgas no produktivitātes izmaiņām**”.¹⁷

Faktiski jebkura no iecerētajām darbībām ir saistīta ar nodarbinātību, jo tās īsteno cilvēki. Tāpēc NAP 2020 prioritāšu īstenošanas ietekme uz nodarbinātību analizēta, izvērtējot katras ilgtermiņa stratēģiskajos dokumentos formulētās prioritātes ietekmi uz nodarbinātību.

3.1. Kultūras telpas attīstība

LIAS 2030 prioritātes *Kultūras telpas attīstība* īstenošanas rezultātā caur kultūru tās plašākajā nozīmē paredzēts iegūt vērtības, kuras nepieciešamas ilgtspējīgai attīstībai: radošums, zināšanas, atvērtība, jaunrade, tolerance, sadarbība, līdzdalība, arī uzņēmība.

Attīstības virziena *Kultūras telpas saglabāšana, mijiedarbība un bagātināšana* mērķis ir saglabāt un attīstīt Latvijas kultūras kapitālu un veicināt piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai, attīstot sabiedrības radošumā balstītu konkurētspējīgu nacionālo identitāti un veidojot Latvijā kvalitatīvu kultūrvidi¹⁸. Tam iezīmēti divi virzieni:

- stiprināt piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai – lai veicinātu sabiedrības saliedētību, veidotu, analizētu un nodotu tālāk identitātes, indivīda, kopienas, nācijas dzīvesveidu pamatojošu vērtību sistēmu,
- veidot radošu sabiedrību, kas ietver:
 - a) veicināt radošu indivīdu, radošumu kā galveno konkurētspējas faktoru,
 - b) veidot radošu vidi.

Paredzēts, ka piederības sajūta stiprinās konkurētspēju tolerances dēļ: kopumā, mazinot stereotipus, aizspriedumus pret kādām iedzīvotāju grupām, kā arī NRP ES 2020 paredzētajā trešo valstu valstspiederīgo (migrantu) pilsoniskās orientācijas veidošanā.

LIAS 2030 mērķa rādītāji šajā prioritātē raksturo kultūras produkta radīšanu, radošo industriju eksporta īpatsvaru valsts eksportā, un latviešu valodas prasmi.

Tā kā LIAS 2030 rezultātu rādītāji ir nepilnīgi, NAP darba grupa atsauca uz citiem saistītiem, bet jaunākiem stratēģiskiem dokumentiem:

- *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012–2018)* – piederības Latvijas nācijai un saliedētas sabiedrības veidošanas rādītāji,
- 2011. gadā izveidotais jaunais kultūras statistikas modelis *ESS-net Culture* (UNESCO kultūras statistika),
- pētījums *Valodas situācija Latvijā: 2000–2010*,

¹⁷ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 17. lpp.

¹⁸ *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam*. Latvijas Republikas Saeima. 2010. gada jūnijs. 12.lpp.

- *Latvija: Pārskats par tautas attīstību, 2010-2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja,*
- *Kultūrpolitikas vadlīnijas 2006-2015.*

Paredzēts, ka prioritātes mērķa izpildes gadījumā, uzlabosies cilvēku īpašības, kas tiem ļaus sekmīgāk darboties darba tirgū un paaugstināt tautsaimniecības rezultātu un efektivitāti. Kultūras attīstība dos radošu cilvēku, veidos radošu vidi un sekmēs radošo industriju attīstību. Tādejādi LIAS 2030 pirmās prioritātes iekļaušana NAP 2020 visās trīs prioritātēs sekmēs radošumu kā galveno konkurētspējas faktoru.

Mūsdienās un mazā vāji attīstītā valstī arguments par nacionālās kultūras un izglītības izšķirošo lomu valsts attīstībā nav pietiekoši pārliecinošs, jo sabiedrību ietekmē gan iekšējā, gan ārējā vide, un ārējās vides ietekme nereti ir spēcīgāka. Izglītības iespējas lielās attīstītās valstīs vienmēr būs labākas kā mazās un vāji attīstītās valstīs, arī kultūras radīto humanitāro vērtību priekšrocības lielās attīstītās valstīs var izmantot sekmīgāk kā mazās un vāji attīstītās, un tas sekmē izglītoto un spējīgo aizplūšanu no valsts. Izglītības un kultūras stimulēšana tikai tad dod priekšrocības, ja cilvēki paliek Latvijā, bet, lai tas notiktu, viņu līdzdalībai sociāli-ekonomiskajā attīstībā ir jābūt vismaz izdevīgai. Tāpēc cilvēkresursu kvalitātes uzlabošanas programmām, kas iekļauj kultūras un izglītības kā attīstības faktoru stimulēšanu, ir jābūt cieši saistītām ar iegūtā cilvēkkapitāla plašu izmantošanu ekonomikā (ne tikai radošās nozarēs vai abstraktā „radošuma” stimulēšanā, kā paredzēts LIAS 2030).

Radošās industrijas ir tikai neliela daļa no kultūras radītās ietekmes tautsaimniecībā. To ietekme statistikā mēdz būt pārspīlēta, jo radošajā industrijā tiek iekļauti elementi, kas nav balstīti uz „radošumu” (piemēram, ne tikai datorprogrammu radīšana, bet arī pavairošana).

NAP 2020 prioritāšu pamatojumā izcelts, ka Latvija 2030 pirmā prioritāte neparedz plašāku kultūras ietekmi uz tautsaimniecību, un arī NAP 2020 vērtē kultūru kā vērtību, radošas vides un radošo industriju veidotāju.

Prioritātē noteikto galveno rīcības virzienu tiešais nodarbinātības efekts novērtēts 2. un 3. tabulā. Pēc aptuvena novērtējuma pirmās prioritātes īstenošanas rezultātā tās īstenošanas sākumā darba iespējas varētu palielināties apmēram 560 strādājošiem, 2020. gadā apmēram 1250 strādājošiem, bet pēc pakalpojumu pilnīgas ieviešanas – apmēram 3330 strādājošiem. Īstenojot NEP 2020 izceltos virzienus, papildus tam darba iespējas būtu vēl apmēram 335 cilvēkiem.

Plašākā nozīmē prioritātes īstenošana varētu nozīmēt ne tikai personības – darba darītāja un radošas vides attīstību un radošās industrijas devuma palielināšanu, bet kultūras kā tautsaimniecības nozares attīstību. Radošs cilvēks un radoša vide sekmē kultūras produkta radīšanu, bet tikpat nozīmīga ir arī kultūras infrastruktūras attīstība. Kultūras infrastruktūra ietver kultūras darbību norises un kultūras produkta ražošanas vietas (skatuves, koncertzāles, bibliotēkas, kinostudijas un filmēšanas laukumi), un kultūras darbībās iesaistīto procesu un cilvēku apkalpošanu, tostarp aparatūras iznomāšanas vietas, laboratorijas un citus elementus. Kultūras nozare iekļauj arī izglītību un pētniecību kultūras nozarē. Jebkura kultūras infrastruktūras elementa izmantošana var būt eksportējams produkts, dažu kultūras infrastruktūras elementu eksports notiek iekšzemē (iznomātos filmu uzņemšanas laukumus izmanto Latvijā) un ir saistīts ar ārvalstnieku uzturēšanos Latvijā ilgāk kā to dara ārvalstu tūristi, radot pieprasījumu citām nozarēm. Kultūras infrastruktūras apkalpošanā rodas darba vietas ne tikai īpaši „kultūras” cilvēkiem, bet arī inženieriem, būvniekiem, tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas un izmitināšanas uzņēmumiem un citiem.

NAP 2020 prioritāšu pamatojumā uzsvērts, ka kultūra ir nozare, kuras attīstībai nepieciešams valsts finansējums. Lai novērstu valsts finansējuma nepietiekamības risku prioritātes īstenošanā, NAP 2020 ar kultūru saistīto prioritātes sadaļu jāattīsta plašākā aspektā – lai tā būtu valsts un privātās partnerības ceļā radīta konkurētspējīga tautsaimniecības nozare, kas ietver kultūras kā sabiedriskā pakalpojuma un tirgojamu pakalpojumu sintēzi.

2. tabula. LIAS 2030 prioritātē *Kultūras telpas attīstība* noteikto rīcības virzienu nodarbinātības efekts pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas (aptuvenš novērtējums)

Rīcības virziens	Paredzētās darbības	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Piederības izjūtas veidošana				
<i>LIAS 2030</i>				
Pilsoniskās nācijas attīstība.	Virziens jāattīsta ar izglītības un kultūras institūciju un organizāciju, un sabiedrības pašorganizāciju, valsts institūcijām ir jāpalīdz.	Tiešas ietekmes nav, iespējama jaunu nevalstisko organizāciju izveidošana.	15	Finansējuma trūkums.
Latviešu valodas saglabāšana.	Modernas, daudzpusīgi lietotas latviešu valodas attīstība kā valsts atbildība Eiropas un pasaules kultūras daudzveidības un mantojuma saglabāšanas kontekstā.	Latviešu valodas saglabāšanas institūciju uzturēšana (piemēram, samaksāts terminologu darbs).	100	Finansējuma trūkums.
		Sabiedriskās iniciatīvas, piem. <i>Valodu krasts</i> paplašināšana.	20	Finansējuma trūkums.
Valodu daudzveidības potenciāla izmantošana.	Valodu daudzveidības uzturēšana.	Iespējama jaunu nevalstisko organizāciju izveidošana.	15	Finansējuma trūkums.
	Valodu daudzveidības kā valsts attīstības resursa izmantošana.	Izveidot globālu valodas tehnoloģiju attīstības un izpētes centru Rīgā (labāk ārpus Rīgas).	50	Sākumkapitāla trūkums. Iespējams izmantot ES pētniecības programmas un Struktūrfondu līdzekļus.
Nacionālās identitātes stiprināšana.	Izmantot kultūras produktu un kultūras mantojumu nacionālās identitātes stiprināšanā.	Lielu kultūras pasākumu organizēšana.	20	Finansējuma trūkums.
		Dziesmu svētku nodrošinājums (kolektīvu vadītāju uzturēšana: 538 kultūras centru 2010. gadā, katrā kultūras centrā viens jauns kolektīva vadītājs).	540	Finansējuma trūkums.
		Iespējama jaunu nevalstisko organizāciju izveidošana.	15	Finansējuma trūkums.

Rīcības virziens	Paredzētās darbības	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Kultūras eksporta un kultūras diplomātijas veicināšana.	Profesionālās kultūras un mākslas uzturēšana - palielināt kultūras lomu un uzlabot finansējumu.	Kultūras produkta radīšana un kultūras mantojuma uzturēšana (1702 kultūras institūciju darbība) – palielinājums par 1 darbinieku katrā organizācijā,	1700	Tirgus nepietiekamība.
		Kultūras produkta tirgus veidošanas valsts institūcijas uzturēšana.	5	Tirgus nepietiekamība.
		Eksportspējīgas radošās industrijas potenciāla veidošana uz kultūras bāzes (festivālu, izstāžu organizēšana).	30	Tirgus nepietiekamība.
		Kultūras eksporta infrastruktūra (aģentūras, informācijas biroji, mārketingi, utt).	20	Tirgus nepietiekamība.
NAP 2020				
Tolerances veidošana vai iecietība.		Sabiedriskās organizācijas sabiedrības izglītošanai.	3	Politiskās gribas trūkums (finansējums pieejams ES programmās).
		Izpēte situācijas novērtēšanai.	5	Politiskās gribas trūkums (finansējums pieejams ES programmās).
Trešo valstu valstspiederīgo (imigrantu) pilsoniskās orientācijas veidošanās un valsts valodas apguve.		Imigrantu apmācība.	15	Politiskās gribas trūkums (finansējums pieejams ES programmās).
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.			364	
Kopā 2020. gadā.			812	
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.			2553	

Rīcības virziens	Paredzētās darbības	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Radošas sabiedrības veidošana				
<i>LIAS 2030</i>				
Kultūrizglītība ikvienam.	Kultūrizglītības iestādes viscaur Latvijā (mūzikas, mākslas skolas), amatieru māksla, mūžizglītība.	Kultūras izglītības palielinājums saistībā ar kultūras lomas paplašināšanu.	50	Finansējuma trūkums.
Radošumu izglītības programmās visos izglītības līmeņos.	Ieviest radošu domāšanu un radošas prasmes. Veicināt kultūras un radošo industriju produktu patēriņu, palielināt kultūras kapitāla atdevi (rezultāts).	Radošu projektu iniciatīvas grupas. Netieša ietekme – sekmē kultūras attīstību.	10	Finansējuma trūkums.
Radoša pilsētvide un radošo industriju attīstība.	Veidot laikmetīgās mākslas centrus un radošus pudurus.	Laikmetīgās mākslas centra un citu radošās darbības atbalsta organizāciju apkalpošana.	20	Finansējuma trūkums.
		Radošo industriju uzņēmumi (filmu izplatīšana un pavairošana, programmēšana, utt.)	500	Tirgus nepietiekamība.
		Radošās industrijas infrastruktūras veidošana (laboratorijas, spēļlaukumi, filmu studijas).	20	Finansējuma trūkums.
		Radošās industrijas infrastruktūras uzturēšana	20	Tirgus nepietiekamība.
		Radošo industriju klātbūtnes radītais papildus efekts pilsētvides veidošanā.	Nav	Radošo industriju neesamība.
Kultūras mantojuma potenciāla izmantošana radošā tūrisma attīstībai.	Iespēja attīstīt vietējo kopienu ekonomiku.	Lauku kultūrvides uzturēšana.	10	Finansējuma trūkums.
		Amatniecības attīstība.	45	Tirgus trūkums.
Latvijas digitālās kultūras telpas paplašināšana.		Digitālās kultūras telpas paplašināšana.	100	Finansējuma trūkums.

Rīcības virziens	Paredzētās darbības	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvēki.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Sabiedrības līdzdalība kultūras procesu veidošanā (NVO un uzņēmumu darbība).		NVO darbība – minēta iepriekš.		
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.			198	
Kopā 2020. gadā.			436	
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.			775	
Kopā prioritātē pirmajā ieviešanas gadā.			562	
Kopā prioritātē 2020. gadā.			1248	
Kopā prioritātē pēc pilnīgas ieviešanas.			3328	

Avots: autores novērtējums.

3. tabula. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujamie rīcības virzieni

Paredzētās darbības	Izmaiņas nodarbinātībā	Izmaiņu apmērs gadā papildus 2. tabulā paredzētam
Stiprināt piederības sajūtu Latvijas kultūras telpai ņemot vērā etnisko faktoru, iedzīvotāju ienākumu atšķirības, cilvēkkustību (diasporu, migrāciju).	Sabiedrisko organizāciju darbība.	Nav
Veicināt radošumu un citas vērtības, kam ir pienesums Latvijas attīstībai – jānosaka galvenās vērtības un jāveicina to pārnesi sabiedrībā.	Pētniecība.	5
Pilsoniskā nacionālisma vērtību kopuma veidošana un izmantošana nacionālo kopienu vienošanai.	Iespējamās darbības nav saprotamas.	
Izpētāma mediju telpas iespējamā veicinošā loma Latvijas kultūras telpas veidošanā.	Pētniecības darbs.	5
Identificēt rīcību valodas daudzveidības un starpkultūras izpratnes lomas palielināšanai, devumam tautsaimniecībai.	Pētniecības darbs.	5
Pilsoniskai sabiedrībai radīt apstākļus, lai tā sekmētu latviešu valodas un nacionālās kultūras lomu iedzīvotāju un imigrantu integrācijas kontekstā.	Iespējamās darbības nav saprotamas.	
Pilsoniskai sabiedrībai radīt apstākļus, lai tā sekmētu NAP 2020 noteikto mērķu sasniegšanu un identificēto vērtību pārnesi.	Iespējamās darbības nav saprotamas.	
Integrēt radošumu citās tautsaimniecības nozarēs un teritoriju attīstībā.	Jaunu uzņēmumu izveidošana – pa vienam katrā teritorijā, nodarbina 3 strādājošos.	300
Izmantot informāciju no topošiem pētījumiem par radošo izglītību un radošo industriju, lai veidotu kompleksu saiti starp pieejamo unikālo kultūras kapitālu (kultūras mantojums, kultūras institūcijas), radošās uzņēmējdarbības un tūrisma attīstības iespējām.	Tūrisma industrijas pieaugums.	20
Veicināt kultūras telpas pieejamību.	Veidot kultūras virtuālo telpu – ņemts vērā iepriekšējā tabulā .	
Ņemt vērā tirgus nepilnības kultūras jomā.	Iespējamās darbības nav saprotamas.	
Kopā		335

Avots: autores novērtējums.

3.2. Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā

LIAS 2030 prioritātes *Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā* divi attīstības virzieni saistīti ar NAP 2020 prioritātēm *Cilvēka drošumspēja* un *Tautas saimniecības izaugsme*.

Attīstības virziena *Cilvēkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte* mērķis ir saglabāt Latvijas cilvēkkapitāla bāzes vērtību un kāpināt tā ražīgumu līdz ES vidējam līmenim, attīstot prasmes, kas sekmē jaunradi, elastību un līdzdalību darba tirgū.

Prioritātē ir iekļauti pretrunīgi mērķi un darbības virzieni – piemēram, vienlaicīgi paredzēts saglabāt cilvēkkapitālu un pārformēt tautsaimniecību atbilstoši situācijai, ka cilvēkkapitāls tiek zaudēts.

Paredzēts, ka tiks panākta pilnīgāka nodarbinātība, dabiskā pieauguma un migrācijas saldo uzlabošana, nedabisko nāves cēloņu un risku mazināšana, kas radītu vairāk bērnu, vairāk darbaspējīgu un ekonomiski patstāvīgu vecu cilvēku, lielākas ģimenes, mazāku iedzīvotāju zudumu darbības vecumā no nelaimes gadījumiem, vienlaicīgi tiek paredzēta vecošanas un mājsaimniecību struktūras izmaiņu (samazināšanās) iekļaušana pakalpojumu politikā. Uz negatīvām demogrāfiskām tendencēm balstītas darbības tiek uzskatītas par „aprūpes ekonomikas stimulu un sinerģiju ar ilgtspējīgas enerģētikas un būvniecības attīstību”, vienlaicīgi tiek plānoti pasākumi šī potenciāla samazināšanai.

Paredzēts nepieļaut vecuma demogrāfiskās atkarības palielināšanos virs 30% (2010. gadā 25,2%), vienlaicīgi pausts satraukums, ka mūža ilgums ir pārāk mazs.

Paredzēts, ka vecāki būs aizņemti darbā un bērni tiks nodoti sabiedriskā aprūpē, vienlaicīgi uzsvērts, ka augsta zīdaiņu mirstība, kas tiek uzskatīta par lielu problēmu, norāda uz problēmām veselības aprūpē un nepieciešamību stiprināt vecāku atbildību un apmācību par zīdaiņu aprūpi.

No pašreizējā dokumenta nav skaidrs, kāds virziens - sabiedrības vecošana vai atjaunošana, tiks atbalstīts NAP 2020.

Secinājumi, kas atzīmēti NAP 2020 par prioritātes pirmā attīstības virziena rādītāju izpildi¹⁹:

1) demogrāfiskās tendences:

- iedzīvotāju skaits nevēlami samazinās („iedzīvotāju skaita samazināšanās ir ilgtermiņa drauds valsts pastāvēšanai”) (Igaunijā iedzīvotāju skaita samazināšanās apturēta, Lietuvā – vislielākā ES, Latvijā – otrā lielākā aiz Lietuvas),
- dzimstības rādītāji ir otrie zemāki (aiz Vācijas) ES valstīs (dzimušo skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir par 19% mazāks kā vidēji ES 27, summārais dzimstības koeficients ir mazākais ES – tikai 62% no dzimstības koeficienta, kas nepieciešams, lai nodrošinātu dabisko ataudzi),
- augsta emigrācija (migrācijas saldo Latvijā 2010. gadā - -3,5 iedzīvotāji uz 1000 iedzīvotājiem, bet atzīmēts, ka tas ir nepilnīgas uzskaites rezultāts (Igaunijā – ap 0, Lietuvā – -23,7 iedzīvotāji),
- iedzīvotāju vecuma struktūra nelabvēlīga – maz bērnu (13,8% no kopējā iedzīvotāju skaita, rādītājs zem ES vidējā), daudz vecu cilvēku (18,5%), darba tirgu pametīs vairāk kā ienāks,
- nelabvēlīga vecuma demogrāfiskā atkarība (65+ proporcija pret darbības vecuma iedzīvotājiem) pagaidām vidēja, bet, turpinoties esošajām demogrāfiskajām tendencēm, pasliktināsies,
- reproduktīvā vecuma sievietes skaits pašreizējā periodā ir labvēlīgs, vēlams izmantot labvēlīgus apstākļus dzimstības sekmēšanai, radot motivāciju ģimenes palielināšanai,
- jaundzimušo vidējā mūža ilguma palielināšanai jāuzlabo veselības aprūpe (Latvijā 2008. gadā bija ceturtais zemākais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem – sievietēm un otrs

¹⁹ Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 80. - 91. lpp.

zemākais paredzamais mūža ilgums jaundzimušajiem – vīriešiem), jāsamazina zīdaiņu mirstība (Latvijā ir trešā augstākā ES) un nāves gadījumu skaits no ārējiem cēloņiem (otrs augstākais rādītājs ES),

- veselības aprūpe neapmierinoša,

2) secināts, ka darba ražīgums (mērīts kā IKP pēc PPS uz vienu strādājošo % no ES vidējā līmeņa) ir pieaudzis no 46% 2004. gadā līdz 54,6% 2010. gadā.

Attīstības virzienā sasniedzamo rādītāju izpildes virzība atbilst mērķim (izņemot rādītāju *Summārais dzimstības koeficients*) (analīzei izmantoti 2010. gada *Eurostat* dati).

NAP 2020 paredzēts papildināt prioritātē noteikto ar 2011. gada 18. februārī apstiprināto *Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēs 2011.- 2017.* noteiktiem deviņiem mērķiem, kuru īstenošana paredzēta piecos rīcības virzienos. Pamatnostādņu nodarbinātības efekts nav nosakāms, jo to mērķis – veicināt atbalstu uzskatam, ka laulībā balstīta ģimene ir vērtība, ir vāji saistīts ar nodarbinātību.

Attīstības virziena *Iespēju vienlīdzība un vidusslāņa veidošanās* mērķis ir, pieaugot IKP, samazināt sociālo un ienākumu nevienlīdzību – veicināt sociālo iekļaušanos, mazināt nabadzības riskus, sekmēt sociāli un ekonomiski vidusslāņa veidošanos sabiedrībā.

Secinājumi, kas atzīmēti NAP 2020 par prioritātes otrā attīstības virziena rādītāju izpildi:

- nabadzības riskam ir pakļautas daudz bērnu ģimenes (Latvijā trešais augstākais rādītājs ES ģimenēm ar trim un diviem bērniem),
- augstākais Džini koeficients ES (lielākā ienākumu nevienlīdzība) 2009. gadā,
- S80/S20 indekss (ienākumu atšķirība reizēs starp iedzīvotāju kvintilēm ar augstākajiem un zemākajiem ienākumiem) – Latvijai augstākā indeksa vērtība ES 2009. gadā – 1,5 reizes augstāka kā ES 27 vidēji un vairāk kā divas reizes augstāka kā Slovēnijā,
- Latvijā ir ceturtais zemākais rādītājs, kas rāda sociālai aizsardzībai veltītas valdības izdevumu daļas attiecību pret IKP (vienādi kā Čehijā),
- trešais augstākais nabadzības un atstumtības riska rādītājs ES 27 2009. gadā,
- augstākais nabadzības riska grupā ietilpstošo iedzīvotāju īpatsvars (ienākumi ietver sociālos saņēmumus) ES 27 2009. gadā,
- nabadzības riska indeksa svārstības norāda uz nenoturīgu virzību uz LIAS 2030 mērķi.

Izņemot IKP uz vienu iedzīvotāju, sasniedzamie rādītāji mainās vēlamajā virzienā.

Papildus LIAS 2030, šajā prioritātes attīstības virzienā ņemti vērā:

- NRP ES 2020 īstenošanai politikas virzieni un pasākumi nabadzības mazināšanai,
- *Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēs 2011. – 2017.* minētie alternatīvie pasākumi IIN samazināšanai, kas sekmētu ienākumu nevienlīdzības samazināšanu: vai nu paaugstināt IIN atvieglojumu par apgādībā esošām personām līdz 50% no minimālās mēneša darba algas, vai arī ieviest diferencētu IIN politiku.

NRP ES 2020 ieviešanai pasākumu ietekme uz nodarbinātību NAP 2020 ziņojumā speciāli nav analizēta.

Ja prioritāte tiktu īstenota kā iecerēts, sākuma periodā rastos papildus darba iespējas apmēram 1300 cilvēkiem, bet pēc pasākumu pilnīgas ieviešanas līdz 2020. gadam un turpmāk – apmēram 1740 cilvēkiem. Tomēr jāatzīmē, ka šajā prioritātē vairāki risinājumi formulēti miglaini un vispārīgi, to tiešo ietekmi uz nodarbinātību nav iespējams novērtēt, bet netiešo – garantēt, tāpēc patiesā ietekme uz nodarbinātību var būt lielāka.

Ģimenes valsts politikas pamatnostādņēs 2011. – 2017. izceltie virzieni un NAP 2020 speciāli izceltie virzieni nodarbinātību neietekmē vai ietekme nav novērtējama.

4. tabula. LIAS 2030 prioritātē *Ilgtermiņa ieguldījumi cilvēkkapitālā* noteikto rīcības virzienu nodarbinātības efekts pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas (aptuvens novērtējums)

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Cilvēkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte				
<i>LIAS 2030</i>				
Nodarbinātības programmas darbaspēka līdzdalības palielināšanai.	Lai mazinātu demogrāfiskās slodzes negatīvo ietekmi uz ekonomikas izaugsmi un iedzīvotāju sociālo drošību, ir maksimāli jāizmanto Latvijā pieejamais cilvēkkapitāls.	Elastdrošības veicināšana - ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars (iespējams, arī skaits) var palielināties, darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		Vecuma diskriminācijas novēršanas programma - ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars (iespējams, arī skaits) var palielināties, darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		Aktīva darba tirgus politika: mūsdienīga darba likumdošana, koplīgumi. Inovatīvas darba organizācijas formas - ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars (iespējams, arī skaits) var palielināties, darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		Pašnodarbinātības iespēju attīstība – mikrofinansēšanas sistēma izveidota (pārklājas ar kultūras darbības un radošu nozaru darbības paplašināšanu).	100	Tirgus nepietiekamība, īslaicīga nodarbinātība.
Cilvēkkapitāla attīstība un produktivitātes kāpinājums.	Cilvēkkapitāla attīstība: darbības, kas ceļ indivīdu spējas efektīvi strādāt un izkopt savas kompetences un iemaņas, palielinot viņu darba ražīgumu, karjeras iespējas un nodarbinātības potenciālu (pārklājas ar iepriekšējo prioritāti). Plāno palielināt darba devēju un	Atbalsts (valsts atbalsts) uz cilvēkkapitāla attīstību vērstām darba devēju biznesa stratēģijām - uzlabo darbinieka kvalitāti, papildus darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		Nozaru kompetenču attīstības padomes.	Nav.	Padomes veido no esošajiem nodarbinātiem vai neveido nemaz.

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
	darba ņēmēju ieinteresētību efektīvāk izmantot cilvēkkapitālu.	Ieviest nacionālo kvalifikācijas standartu un kredītpunktu sistēmu (nacionālas kvalifikācijas infrastruktūras izveide) – sertifikācijas institūcijas izveide.	5	NAP 2020 - nav paredzēts ieviest.
		Saikne starp nodokļu maksājumiem un pabalstiem, lai sekmētu atgriešanos darba tirgū - ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars (iespējams, arī skaits) var palielināties, darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		Individuālās attīstības konti.	Nav	
		Augstākās kvalitātes darba tirgus informācijas sistēma, darba tirgus tendenču un profesionālo kompetenču pieprasījuma prognozēšana.	10	Finansējuma nepietiekamība.
Veselības un sociālo pakalpojumu kvalitāte un pieejamība.	Sabiedrības novecošanās ietekmē pakalpojumu sektoru (veselības aprūpi) – vairāk veciem cilvēkiem paredzētu pakalpojumu, mazāk bērniem paredzētu pakalpojumu. Paredzēto ieguldījumu efekts: - veselīga dzīves veida veicināšana, - veco cilvēku aprūpes pakalpojumi.	Pieņemt nacionāla līmeņa budžeta ilgtspējas kritērijus, nosakot veselības aprūpes un bērnu aprūpes izdevumu līmeni.	100	Veselības aprūpes finansējums netiek palielināts.
		Sociālo uzņēmumu izveidošana un atbalsts sociālā biznesa attīstībai - pakalpojumi gados vecāku cilvēku mājāsaimniecībām.	50	Finansējuma trūkums (zemas pensijas).
		Individuāli sociālās aprūpes budžeti – pakāpeniski ieviest pilotprojektus.	2	Intereses trūkums.
		Bez LIAS 2030 paredzētajiem rīcības virzieniem – papildus efekts.	200	Investīcijas iespējamās attīstītā ekonomikā, nepieciešama sabiedriskā finansējuma līdzdalība.

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
		Papildus pieprasījums veselības aprūpē vecāka gada gājuma cilvēkiem raksturīgu slimību ārstēšanā.	10	Papildus pieprasījumu kompensē pieprasījuma samazinājums bērnu aprūpē.
		Papildus pieprasījums ar veselības aprūpi saistītās zinātnes nozarēs un tehnoloģijās vecāka gada gājuma cilvēkiem raksturīgu slimību ārstēšanā (dzīves zinātnes, biomedicīna, farmācija).	100	Finansējuma nepietiekamība.
		Veselīga dzīves veida uzturēšana visās paaudzēs – sabiedriskās organizācijas.	20	Finansējuma nepietiekamība.
Depopulācijas riska mazināšana.	Veicināt iedzīvotāju koncentrēšanos pakalpojumu centros. Aktivizēt pilsētu un lauku sadarbības formas. Attīstīt e-pakalpojumu. Radīt kvalitatīvus dzīves apstākļus jaunu, ekonomiski neatkarīgu iedzīvotāju grupu piesaistīšanai dzīvei Latvijas lauku apvidos. Panākt negatīvā dabiskā pieauguma izmaiņu un pozitīvu summāro migrācijas saldo. Nedabisko nāves cēloņu un risku mazināšana. Bez LIAS 2030 paredzētajiem rīcības virzieniem – papildus efekts:	Demogrāfiskās attīstības projekcijas (domātas prognozes) - demogrāfiskās attīstības, mājsaimniecību struktūras un rezidences formu, administratīvi teritoriālo vienību attīstības prognozes 20 gadiem.	50	Finansējuma trūkums pētniecībai.
		Mērķtiecīga migrācijas politika - ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars (iespējams, arī skaits) var palielināties, darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		e-pakalpojumu attīstība laukos.	Nenozīmīga	e-pakalpojuma attīstība mazapdzīvotās teritorijās nav ekonomiski izdevīga bez valsts atbalsta.
		Investīcijas un būvniecība laukos kvalitatīvu dzīves apstākļu radīšanai.	500	Finansējuma trūkums.

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
		Labvēlīgāks dabiskā pieauguma saldo – palielinās (nenomirušie vecie ļaudis) vai samazinās (nestrādājošie vecāki) potenciālo strādājošo skaits - darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		Pozitīvs migrācijas saldo – palielinās strādājošo skaits - darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
Novecošanās un mājsaimniecību struktūras izmaiņu ietveršana sabiedrisko un sociālo pakalpojumu politikā.	Paredzēts, ka: - mājsaimniecību lielums samazināsies, - palielināsies noslodze darba tirgū, samazinās laiks, ko vecāki var pavadīt kopā ar bērniem, - pieaug publiskā sektora loma pakalpojumu sniegšanā, - mājokļu pielāgošana mazām ģimenēm, tehnoloģijām un iedzīvotāju vecumam – energoefektivitāte, izvietojums, lielums.	Daudzfunkcionāli centri vecākiem ar bērniem	10	Finansējuma trūkums.
		Koncentrēts atbalsts nelielu mājokļu projektiem - būvniecība, projektēšana	200	Finansējuma trūkums.
		Konsultatīvā, apmācības un psiholoģiskā atbalsta programmas vecākiem un vecvecākiem	5	Rīcības virziens nav lietderīgs. Finansējuma trūkums.
		Aprūpes ekonomika: - pieaug publisko pakalpojumu sniegšanā nodarbināto skaits - pieaug aprūpes pakalpojumos nodarbināto skaits - aprūpes infrastruktūras izveidošana un mājokļu pārveidošana – būvniecība.	100	Valsts un pašvaldību finansējuma nepietiekamība, bez atbilstoša pieprasījuma un valsts finansējuma iecerētās darbības nav konkurētspējīgas pret citiem ekonomiskās darbības veidiem.
<i>Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011- 2017</i>				
Ģimenes dibināšana un laulība.	Mērķis – veicināt atbalstu uzskatam, ka laulībā balstīta ģimene ir vērtība.	Neietekmē.		

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Ģimenes dzīves plānošana un bērna ienākšana ģimenē.	Mērķi: 1) palielināt materiālo atbalstu ekonomiski aktīvām ģimenēm, 2) mazināt reproduktīvās veselības riskus, 3) veicināt adopciju.	Jaunu uzņēmumu rašanās, bet nav iespējams noteikt, cik jaunu uzņēmumu radīsies tieši šī iemesla dēļ.	Nav novērtējams.	
Atbalsts vecāku pienākumu īstenošanai.	Dažādot darba un ģimenes dzīves saskaņošanas iespējas. Mazināt šķēršļus preču, pakalpojumu un vides pieejamībai ģimenēm. Mazināt apdraudējuma riskus bērna fiziskai un emocionālai integritātei.	Palielina darba piedāvājumu	Nav novērtējams.	
Ģimenes stabilitāte.	Mazināt ģimeni destabilizējošus faktorus.	Neietekmē		
Ārpusģimenes aprūpe.	Panākt, ka pēc ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma saņemšanas bērns ir apguvis sociālās prasmes un spēj kļūt par pilnvērtīgu sabiedrības locekli.	Neietekmē		
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.			1067	
Kopā 2020. gadā.			1462	
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.			1462	
Iespēju vienlīdzība un vidusslāņa veidošanās				
<i>LIAS 2030</i>				
Kvalitatīvas izglītības un bērnu aprūpes pieejamība.	Nodrošināt visiem Latvijas bērniem pieejamu augstas kvalitātes	Daudzfunkcionāli centri vecākiem ar bērniem līdz sešu gadu vecumam – faktiski no jauna iekārtotas pirmsskolas aprūpes iestādes.	50	Finansējuma trūkums

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
	pirmsskolas aprūpi un vienlīdz kvalitatīvu un pieejamu pamatskolas, vidusskolas un profesionālo izglītību.	Brīvprātīgo māsu sistēmas izveide.	Nav	
Resursu pieejamība.	Sociālo nevienlīdzību var mazināt, ja visiem jauniešiem – jaunajiem brīvā tirgus dalībniekiem ir pieejams pēc iespējas līdzīgāks sākuma kapitāls ieceru īstenošanai.	Individuālās attīstības konti (atkārtojas no iepriekšējā attīstības virziena). Bērna investīciju fondi – valsts izveidots krājkonts katram dzimušam bērnam.	Tieša ietekme nav Var palielināt nodarbinātību finanšu sektorā (bankās).	Visiem nav vienāda veikspēja izmantot vienādu resursu pieejamību – dārgs pasākums, kura finansējuma jēgu grūti pamatot.
Darba tirgus piejamība un diskriminācijas mazināšana.	Samazināt visa veida diskrimināciju, tai skaitā neformālo diskrimināciju, piešķirt goda nosaukumus uzņēmējiem, kas īsteno nediskriminējošu politiku.	Atbalsts uzņēmumiem un NVO, kas īsteno diskriminācijas samazināšanas pasākumus.	Neietekmē.	Finansējuma trūkums
		Sabiedrības informēšana par sociālo daļādību – NVO, semināru, diskusiju rīkošana.	10	Finansējuma trūkums
		Atsevišķu sociālo grupu ienākšana darba tirgū (cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem, mazākumtautību cilvēki) – darba vietas nav garantētas.	Nav novērtējams.	Tirgus nesekmē jaunu darba vietu veidošanos.
		Kontroles un palīdzības organizāciju darbības paplašināšana	10	Atkarīga no valsts budžeta finansējuma.
Īslaicīgās nabadzības amortizācija un nabadzības riska grupas.	Efektīva sociālo pakalpojumu, sociālās palīdzības un sociālās drošības sistēma.	Īstermiņa nabadzības palīdzības programmas.	Neskaidra	Atkarīga no valsts budžeta finansējuma.
		Sociālās programmas nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautām iedzīvotāju grupām, nabadzības riska un struktūras analīze.	Nav	Analīzi veic esošās organizācijas (NVA, CSP).
		Apmācības un socializācijas programmas pensiju un pirmspensiju vecuma cilvēkiem - pārveidot mūžizglītības un profesionālās kvalifikācijas celšanas programmas.	Nav	Esošo programmu ietvaros.

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
		Vides un informācijas pieejamība cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem – iekārtu un pārvietošanās sistēmu iekārtošana.	50	Finansējuma trūkums
<i>NRP ES 2020 īstenošanai</i>				
Ienākumu nevienlīdzības samazināšana.	Samazināt nodokļu slogu ekonomiski aktīviem iedzīvotājiem un augstam nabadzības riskam pakļautām personām (ģimenēm ar bērniem un zemāk atalgotiem cilvēkiem).		Nav nosakāms	Valsts budžeta sabalansēšana
Sociālās aizsardzības pasākumi ģimenēm ar bērniem.	Nodrošināt un pilnveidot valsts un pašvaldību atbalstu ģimenēm ar bērniem. Veicināt vecāku līdzdalību darba tirgū. Darba un ģimenes saskaņošana.	Valsts garantēto uzturlīdzekļu sadale (katrā pašvaldībā viens cilvēks).	100	Atkarīgs no valsts un pašvaldību finansējuma, bet var izmantot ES Struktūrfondu finansējumu (sadales un izlietošanas efektivitāte). Pieejamais finansējums 2011 – 2012. gadā – 3,2 milj. LVL no valsts, t.sk. 2,8 milj LVL ir ES finansējums).
		Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšana – ņemta vērā iepriekš.	Nav.	
		Pakalpojumi no vardarbības cietušiem bērniem.	20	
		Pilnveidot pirmsskolas izglītības iestāžu infrastruktūru – ņemts vērā iepriekš.	Nav.	
		Alternatīvās dienas aprūpes formas.	20	
		Bērnu uzraudzības pakalpojumi.	20	

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvē.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Veicināt nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu līdzdalību darba tirgū.	Sniegt palīdzību sociāli nelabvēlīgā situācijā esošām personām piedalīties aktīvā darba tirgū.	Formulējums nekonkrēts, daļēji ņemts vērā iepriekš.		Atkarīgs no valsts un pašvaldību finansējuma, bet var izmantot ES Struktūrfondu finansējumu (sadales un izlietošanas efektivitāte).
Mazināt diskriminācijas draudus un stereotipus, veicināt pilsonisko līdzdalību.	Sekmēt visnelabvēlīgākā situācijā esošo iedzīvotāju grupu sociālo iekļaušanu un atvieglot trešo valstu piederīgo līdzdalību visos procesos.	Paplašināt pilsoniskās līdzdalības iespējas - ņemts vērā iepriekš.	Nav.	Pieejamais publiskais finansējums 2011 – 2013 – 15 miljonu LVL
		Īstenot informatīvus, izglītojošus pasākumus, lai novērstu diskrimināciju un aizspriedumus – ņemts vērā iepriekš.	Nav.	
		Ieviest praksē ES imigrantu integrācijas politikas kopējos principus - valsts institūciju ikdienas darbs.	Nav.	
		Progresu vērtēšana.	Nav.	
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.			230	
Kopā 2020. gadā.			280	
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.			280	
Kopā prioritātē pirmajā ieviešanas gadā.			1297	
Kopā prioritātē 2020. gadā.			1742	
Kopā prioritātē pēc pilnīgas ieviešanas.			1742	

Avots: autore novērtējums.

5. tabula. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujамie rīcības virzieni

Paredzētās darbības vai secinājumi	Izmaiņas nodarbinātībā	Izmaiņu apmērs gadā papildus 4. tabulā paredzētam
Cilvēkkapitāla bāzes vērtība ir pakļauta ievērojamam riskam, kas nākotnē ietekmēs sabiedriskās finanses un mazinās iedzīvotāju dzīves kvalitāti.	Var samazināt darbaspēka piedāvājumu.	Nav novērtējams
Svarīgi saglabāt iedzīvotāju skaitu, kas nodrošinātu iedzīvotāju ataudzi un nepasliktinātu demogrāfiskās tendences nākotnē.	Darbaspēka piedāvājums nemainās.	Nav novērtējams
Emigranti ir potenciāls resurss sociālo un darījumu sakaru veidošanai un cilvēkresurss, kas var atgriezties.	Darbaspēka piedāvājums var palielināties.	Nav novērtējams
Demogrāfiskā slodze pašlaik ir apmierinoša, bet nākotnē palielināsies un ietekmēs sociālo budžetu un nodarbinātību.	Darba vietu piedāvājums var samazināties.	Nav novērtējams
Jāveic mērķtiecīgi ieguldījumi cilvēkkapitālā, saskaņot darba tirgus pieprasījumu un izglītības piedāvājumu vidējā termiņā, t.sk. mūžizglītībā.	Var palielināties izglītībā nodarbināto skaits.	Nav novērtējams
Augsta ienākumu nevienlīdzība un nabadzība – nepieciešama valsts iejaukšanās.	Neietekmē.	
Atsevišķas iedzīvotāju grupas iekļūst nabadzības slazdā – ietekmē ekonomiskās attīstības iespējas.	Darba vietu piedāvājums var samazināties.	Nav novērtējams

Avots: autores novērtējums.

3.3. Paradigmas maiņa izglītībā

LIAS 2030 prioritātes *paradigmas maiņa izglītībā* vienīgais attīstības virziens *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā* saistīts ar visām trim NAP 2020 prioritātēm.

Attīstības virziena mērķis ir: izveidot vienu no labākajām izglītības sistēmām ES un kļūt par vienu no līderēm pieaugušo izglītības pieejamības un izmantošanas ziņā.

Secinājumi, kas atzīmēti NAP par prioritātes rādītāju izpildi:

- pretēji mērķim, iedzīvotāju piedalīšanās mūžizglītībā samazinās – to ietekmē iedzīvotāju maksātspēja, mūžizglītības kvalitāte un lietderība,
- pirms laika skolu pametušo īpatsvars ir krities, Latvija ir tuvu ES vidējiem rādītājiem,
- ārvalstu studējošo skaits ir tālu no mērķa, aug lēni,
- studentu kopskaits strauji samazinās,
- augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars pietuvojies ES vidējam,
- skolu un skolēnu skaits samazinās.

Sasniedzamo rādītāju izpilde virzās atbilstoši iecerētajam četros no pieciem rādītājiem. Nevēlama

virzība ir rādītājam *Iedzīvotāju vecumā 25 – 64 piedalīšanās mūžizglītībā (% no attiecīgā vecuma iedzīvotājiem)*.

LIAS 2030 īstenošanai paredzētie citi stratēģiskie dokumenti:

- NAP 2007. – 2013. gadam pirmā sadaļa – *Izglītots un radošs cilvēks,*
- *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007. – 2013.,*
- *Mūžizglītības politikas pamatnostādnes 2007. – 2013. gadam,*
- NRP ES 2020,
- pašreizējās Valdības deklarācija,
- VARAM – *Elektronisko prasmju attīstības plāns 2011. – 2013. gadiem* (MK 2011.18.05 rīkojums Nr 207).

Tā kā šo dokumentu darbības laiks izbeidzas pirms NAP 2020 uzsākšanas (izņemot NRP ES 2020) , to ietekme uz nodarbinātību nav vērtēta.

Prioritātē paredzēto risinājumu nodarbinātības efekts novērtēts 6. un 7. tabulās. Pasākumu uzsākšanas pirmajā gadā iespējams papildus piedāvāt darbu vismaz 350 strādājošiem, 2020. gadā 1400 strādājošiem, bet pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas – 3100 strādājošiem – galvenokārt informāciju tehnoloģiju speciālistiem. Tāpat kā iepriekšējās prioritātēs risinājumu ieviešana ir saistīta ar valsts, pašvaldību vai ES Struktūrfondu finansējuma pieejamību, tāpēc pasākumu neieviešanas risks ir augsts.

Prioritātē iekļautie risinājumi atkārtojas (pārklājas) bet ar to ieviešanu saistītā nodarbinātība „uzskaitīta” tikai vienu reizi, tāpēc faktiski ar prioritāti saistītais nodarbinātības pieaugums ir lielāks.

NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujамie rīcības virzieni skar galvenokārt izglītības saturu vai ir ņemti vērā iepriekšējās prioritātēs vai 6. tabulas sadaļās. Papildus darba iespējas šajos virzienos nav saskatāmas.

6. tabula. LIAS 2030 prioritātē *Paradigmas maiņa izglītībā* noteikto rīcības virzienu nodarbinātības efekts pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas (aptuvenš novērtējums)

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā				
<i>LIAS 2030</i>				
Izglītības pieejamība un pārmaiņas izglītības procesa organizācijā.	Radīt tādu izglītības pārvaldības modeli, kurā galvenā loma ir sadarbība. IZM tikai koordinējoša, konsultatīva un pārraugoša, nevis pakļaujoša un reglamentējoša loma.	Kuponu (galvojumu) sistēma pirmsskolas, pamatskolas un vidējā izglītībā, īstenojot principam <i>Nauda seko skolniekam</i> – skolu tīkla pārstrukturizācija	Nav.	Priekšlikums netiek īstenots.
		Obligāta vidējā izglītība līdz 2020 – palielinās skolotāju skaits.	1000	Priekšlikums netiek īstenots.
		Mazo lauku skolu saglabāšanas programma.	1000	Priekšlikums netiek īstenots.
		Izglītības iestāžu internacionalizācija.	Nav.	
Skola kā sociālā tīklojuma centrs.	Pārvaldībā iesaistās un sadarbojas vecāki, mācībspēki, vietējā kopiena.	Vecāku iesaistīšana mācību procesā – uzlabot saikni ar vecākiem.	Nav.	
		Līdzgaitnieku darba grupas.	Nav.	
		Brīvprātīgo mentoru programmas.	Nav.	
		Pieejami sociālo, pakalpojumu un atbalsta tīkli – atkārtojas iepriekšējās sadaļas		
Kontekstuālā izglītība un skolotāja profesijas maiņa.	Skolotāju pilnveidošana, tālākizglītība skolotājiem. Profesionālo asociāciju lomas palielināšana mācību satura izstrādē.	Pirmsskolas izglītības un aprūpes kvalitāte – izstrādāt valsts stratēģiju pirmsskolas un sākumskolas bērnu aprūpei un izglītošanai.	Nav.	Izbeidzas ESF finansējums.
		Zeļu jeb mācekļu programmas.	Nav.	
		Uzņēmējdarbības programmu integrācija – tieša ietekme nav, iespējams – vairāk jauno uzņēmēju	Nav.	

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
		Radošā domāšana mācību procesā – atkārtojas iepriekšējās sadaļās		
e-skola un informācijas tehnoloģiju izmantošana.	Tālmācība.	Skolu bibliotēku digitalizācija.	1000	Trūkst ERAF finansējums.
		e-stundas – datorspeciālists katrā skolā.	50	
		e-grāmatas – grāmatu datorizēšana.	50	
Izglītošana mūža garumā.	Rīgas tālmācības vidusskola (sāk darbu 2009/2010 m.g.). NVA mūžizglītības programmas. Augstskolas un profesionālās izglītības iestādes piedāvā pieaugušo apmācību. Veidot saikni starp formālo izglītības sistēmu un neformālo izglītību un pieaugušo tālākizglītību.	Atvērtā universitāte – mūžizglītībai.	Nav.	LM/NVA, izmantojot NRP un ESF naudu, IZM un ESF naudu.
		Tālākizglītības integrācija formālās izglītības sistēmā – neformālā veidā iegūtās izglītības atzīšana.	Nav.	
		Pasākumi komersantu izglītošanai – nozaru asociācijas un citas NVO – esošo NVO ietvaros	Nav.	
Valdības deklarācija				
Pedagogu tālākizglītošana.		Esošās sistēmas ietvaros.	Nav.	
Studentu un akadēmiskā personāla piesaiste no ārvalstīm.		Var samazināties vietējo speciālistu izmantošana, lai tas nenotiktu – organizēt apmaiņas programmas.	Nav.	
Profesionālās izglītības tīkla optimizācija.		Samazināsies nodarbināto skaits profesionālās izglītības iestādēs.	Nav.	
Profesionālās izglītības iestāžu nodošana pašvaldībām integrētu izglītības iestāžu izveidei vai profesionālām organizācijām.		Neietekmē		

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Obligāta vidējā izglītība – obligāta pamata mācību priekšmetu apguve.		Ņemts vērā iepriekš.		
Mazo lauku pamatskolu saglabāšanas programma (bērnu skaits – 50 – 100).	Netiek īstenots.	Ņemts vērā iepriekš.		
<i>NAP 2007-2013 gadam pirmā sadaļa – Izglītots un radošs cilvēks</i>				
Kvalitatīva un pieejama pirmsskolas un pamatizglītība, obligāta vidējā un konkurētspējīga augstākā izglītība.		Nekonkrēts formulējums, pēc būtības ņemts vērā iepriekš.		
Darbspēka sagatavošana atbilstoši darba tirgus pieprasījumam.		Nekonkrēts formulējums, pēc būtības ņemts vērā iepriekš.		
Mūžizglītība cilvēka radošā potenciāla un dzīves kvalitātes izaugsmei.		Nekonkrēts formulējums, pēc būtības ņemts vērā iepriekš.		
Izglītības infrastruktūras modernizācija.		Sakrīt ar NRP (skat iepriekšējo prioritāti).		
<i>NRP ES 2020 īstenošanai</i>				
Aktīva darba tirgus politika.		Ņemts vērā iepriekš.		
Mūžizglītības principa ieviešana.		Ņemts vērā iepriekš.		
Strukturālas izmaiņas profesionālajā izglītībā.		Nekonkrēts formulējums, pēc būtības ņemts vērā iepriekš.		
Augstākās izglītības modernizācija.		Nekonkrēts formulējums, pēc būtības ņemts vērā iepriekš.		
Konceptuālais dokuments <i>Latvijas izaugsmes modelis. Cilvēks pirmajā vietā</i>				

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvē.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Ierobežoto materiālo un finanšu resursu dēļ jānosaka vienotas zināšanu prioritātes tautsaimniecībai, izglītībai, zinātniski pētnieciskajam un inovatīvajam darbam, īztenojot atbilstošus normatīvus, finanšu, institucionālos u.c. atbalsta instrumentus resursu koncentrēšanai.		Neietekmē		
Uzlabojumi izglītības sistēmā.	Ikvienam garantēta iespēja iegūt vidējo izglītību. Visiem nodrošināta kvalitatīvas augstākās un profesionālās izglītības iegūšanas iespēja. Palielināt augstākās kvalifikācijas speciālistu sagatavošana. Palielināt tehnisko zinību un dabaszinību apgūšanas īpatsvaru visos izglītības sistēmas līmeņos.	Nekonkrēts formulējums, pēc būtības ņemts vērā iepriekš.		
Kopā prioritātē pirmajā ieviešanas gadā.			350	
Kopā prioritātē 2020. gadā.			1400	
Kopā prioritātē pēc pilnīgas ieviešanas.			3100	

Avots: autores novērtējums.

7. tabula. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujamie rīcības virzieni

Paredzētās darbības vai secinājumi	Izmaiņas nodarbinātībā	Izmaiņu apmērs gadā papildus 6. tabulā paredzētam
Prioritātes mērķis netiek sasniegts.	Nodarbinātības palielinājums netiek īstenots.	Nav.
Izglītības sistēmai nepieciešams nodrošināt elastīgumu – mūžizglītības principu stiprināšana.	Attīstīt valodu prasmi, daudzpusīgu kultūras pieredzi, IT kompetences, saziņas un sadarbības prasmes – ņemts vērā iepriekš.	Nav.
	Radošums, kritiskā domāšana, finanšu pratību un uzņēmējspēju, pilsonisko apziņu – ņemts vērā iepriekš.	Nav.
Mūžizglītība – izglītība no pusotra gada līdz mūža beigām.	Pansionāru izglītošanas iespējas – ņemts vērā iepriekš.	Nav.
	Jaunāko bērnu kvalitatīva aprūpe un izglītība – ņemts vērā iepriekš.	Nav.
Izstrādāt plānu zināšanu pārnesei uz Latviju no emigrantiem.	Ņemts vērā iepriekš.	Nav.
Nodrošināt izglītības pieejamību.	Ņemts vērā iepriekš.	Nav.
Deklarācijā par MK paredzēts ieviest tos LIAS uzstādījumus, kas līdz šim nav ieviesti – var saprast, ka tos paredzēts iekļaut NAP 2020.	Formulējums nekonkrēts	Nav novērtējams.

Avots: autores novērtējums.

3.4. Inovatīva un koefektīva ekonomika

LIAS 2030 prioritātes *Inovatīva un koefektīva ekonomika* divi attīstības virzieni saistīti ar NAP 2020 prioritāti *Tautas saimniecības izaugsme*.

Attīstības virziens *Masveida jaunrade un inovācija* mērķis ir: kļūt par vienu no ES līderiem inovatīvu un eksportējošu uzņēmumu izplatības ziņā.

NAP 2020 atzinums par sasniedzamo rādītāju izpēti:

- ārējās tirdzniecības deficīts ir samazinājies (nav sakara ar LIAS 2030),
- izdevumi pētniecībai un attīstībai (% no IKP) ir zemi un LIAS 2030 ieviešanas pirmajā periodā nav palielinājušies, valsts izdevumu palielinājumu rada līdzfinansējums ES Struktūrfondu un ietvarprogrammu finansējumam,
- inovatīvo uzņēmumu apgrozījums Latvijā (5,9% no kopējā apgrozījuma) ir zemākais ES valstīs,
- zinātņu doktoru skaits 2009. gadā, salīdzinot ar 2006. gadu bija samazinājies, vecuma

struktūra nelabvēlīga,

- pieteikto patentu skaits ir kritiski zems,
- Latvija ir pēdējā vietā ES novērtējumā *European Innovation Scoreboard* (2011. gada izlaidums) – zemākajā grupā, ko dēvē par „pieticīgi inovatori”.

Papildus LIAS 2030, analīzei tiek izmantoti šādi stratēģiskie dokumenti:

- *Zinātnes un tehnoloģijas attīstības pamatnostādnes 2009. – 2013. gadam* (tiek gatavotas jaunas),
- *European Innovation Scoreboard* (2011. gada izlaidums),
- *Innovation Union Competitiveness Report*, European Commission, 2011.

LIAS 2030 izpildes gaita liecina, ka uzstādītā mērķa sasniegšana ir gandrīz neiespējama.

NAP 2020 paredzēts, ka **efektīvai inovāciju stratēģijai ir jāklūst par vienu no NAP 2020 stūrakmeņiem** (bet šis virziens nav nosaukts par prioritāti). Paredzēts, ka NAP ietvaros koncentrēs atbalstu uz virzieniem, kuri ir būtiski konkurētspējas paaugstināšanai globālajos tirgos.

NAP ziņojumā teikts, ka „LIAS paredz būtisku *iedzīvotāju radītu inovāciju* virzīšanu tirgū, kam ir nepieciešamas dažādas atbalsta formas” – nav saprotams, kas ir domāts ar šo jēdzienu *iedzīvotāju radītas inovācijas*.

Attīstības virziena *Atjaunojama un droša enerģija* mērķis ir: Nodrošināt valsts enerģētisko neatkarību, palielinot energoresursu pašnodrošinājumu un integrējoties ES enerģijas tīklos.

Analīzē izmantotas arī *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007. – 2016. gadam*.

NAP 2020 analīzē secināts, ka divu no trīs sasniedzamo rādītāju izpilde ir vēlamajā virzienā:

- energoatkarība (neto energoresursu importa attiecība pret bruto iekšzemes enerģijas patēriņa un bunkurēšanas kopapjomu), salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, ir samazinājusies, bet ir virs ES vidējā rādītāja,
- energointensitāte (bruto iekšzemes enerģijas patēriņš pret IKP (kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP)) ir palielinājusies (krīzes ietekmē samazinājies IKP) – Latvijā augstākā energointensitāte Baltijas valstīs,
- Latvija ir otrā vietā ES pēc uz atjaunojamiem resursiem ražotas elektroenerģijas izmantošanas iekšzemes patēriņā.

Prioritātes īstenošanas rezultātā darbu varētu piedāvāt papildus apmēram 1380 strādājošiem sākuma periodā, 2240 strādājošiem 2020. gadā un 2830 strādājošiem pēc prioritātē piedāvāto risinājumu pilnīgas ieviešanas. Kā minēts iepriekš, prioritātē piedāvātie risinājumi pārklājas ar citās prioritātēs piedāvājumiem un savstarpēji, un daļu risinājumu īsteno, izmantojot esošos nodarbinātos, tāpēc novērtējums ir ļoti aptuvs.

Lielākā daļa no NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtajiem iekļaujamiem rīcības virzieniem novērtēti 8. tabulā, vai arī tie nav precīzi formulēti un nodarbinātības efektu nav iespējams novērtēt.

8. tabula. LIAS 2030 prioritātē *Inovātīva un efektīva ekonomika* noteikto rīcības virzienu nodarbinātības efekts pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas (aptuvenš novērtējums)

Rīcības virziens	Skaidrojums		Iespējamie risinājumi un to ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks		
Masveida jaunrade un inovācija							
<i>LIAS 2030</i>							
Lietotāju virzītas inovācijas (jaunievedumi).	Izprast lietotāju vajadzības. Radīt sistēmu lietotāju iesaistīšanai jaunrades procesā.	Lietotāju virzītu inovāciju aģentūras izveide.	Aģentūras administrācija.	20	NAP 2010 – plānots atlikt.		
			Zinātnieku un uzņēmumu sadarbība pētniecības jomā: atlikti projekti.	Tehnoloģiskie parki.		10	
			Zinātnes un tehnoloģijas parki.	10			
			Tehnoloģiju pārneses centri.	10			
			Biznesa eņģeļu tīkls.	10			
			Atbalsta programma „Tehnoloģiju inkubators”.	10			
			Īstenoti projekti:	Kompetences centri.		20	NAP 2020 – uz laiku apturēta.
				Augstas pievienotās vērtības investīcijas.		Nav novērtējams.	Finansējuma trūkums.
				Jaunu produktu izstrāde un ieviešana ražošanā.		Nav novērtējams.	Finansējuma trūkums.
				Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti.		9	Finansējuma trūkums.
				Cilvēkresursu piesaiste zinātnei.	100	Finansējuma trūkums.	
				Atbalsts zinātnei un pētniecībai – pārklājas ar citiem risinājumiem.	Nav novērtējams.	Finansējuma trūkums.	
				Atbalsts starptautiskās sadarbības projektiem zinātnē un tehnoloģijās.	Nav novērtējams.	Finansējuma trūkums.	
		Zinātnes infrastruktūras	50	Finansējuma			

Rīcības virziens	Skaidrojums		Iespējamie risinājumi un to ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
			attīstība – būvniecība un iekārtošana.		trūkums.
			IT tehnoloģiju un informācijas sistēmu uzlabošana zinātniskajai darbībai.	Nav novērtējams.	
			Tirgus orientēti pētījumi.	20	Finansējuma trūkums.
			Starpvalstu sadarbības programma EUREKA.	20	Finansējuma trūkums.
		Sadarbības inovāciju programma.	Pārskatīt inovāciju atbalsta programmas.	Nav novērtējams.	Finansējuma trūkums.
			Virzība uz pielietojamo zinātnei – pārklājas ar TOP.	Nav novērtējams.	Finansējuma trūkums.
		Pētniecības un attīstības internacionalizācija.	Pārklājas ar citiem risinājumiem.		Nepietiekošs valsts finansiāls atbalsts P&A pakalpojumu pirkšanai un integrācijai P&A globālajos tīklos.
	Puduru programma.	Neietekmē.		NAP 2020 – nav uzsākta.	
Atvērtu inovāciju prakse.	Radīt bāzi, kurā uzņēmumi un indivīdi sadarbojas. Uzņēmējdarbības, zinātnes un iedzīvotāju sadarbība Baltijas un plašākā mērogā.	Atvērtā koda programmatūras iepirkums, to skaitā valsts institūcijās.	Atvērtā koda darbības principu ievērošana palielina inovāciju konvergenci.	Nav.	
		Atvērtas zināšanas un zinātne – eksperti, pasniedzēji un zinātnieki dalās zināšanās, nodrošinot pieeju ar zinātnes produktam ar interneta	Virtuālie biznesa inkubatori.	Nav novērtējams.	Finansējuma trūkums.
			Digitālie zināšanu pārnese tīkli.	5	Finansējuma trūkums.

Rīcības virziens	Skaidrojums		Iespējamie risinājumi un to ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
		starpniecību.	Digitālas platformas.	5	Finansējuma trūkums.
		Intelektuālā īpašuma digitāla licencēšana.	Brīvi pieejama digitālā platforma, kur apkopots valstij, augstskolām un pētniecības institūtiem piederošais intelektuālais īpašums, sniegtas iespējas digitāli pirkt to licences.	5	Steiga nav paredzēta.
		Pētniecisko institūciju starptautiskās konkurētspējas stiprināšana.	LIAA programmas atbalsts ārējo sakaru nodibināšanai – pārklājas ar citiem risinājumiem.		Finansējuma trūkums.
Inovatīva uzņēmējdarbība.	Radīt vidi, kurā uzņēmēji vēlas nodarboties ar uzņēmējdarbību, it īpaši – ar inovatīvo uzņēmējdarbību. Lai Latviju Eiropā pazīst kā inovatīvas uzņēmējdarbības valsti, kurā inovatīva uzņēmējdarbību atbalsta visos līmeņos, tai skaitā izmantojot visus atbalsta instrumentus. Nacionālā	Riska kapitāla nozare.	Riska kapitāla fondi.	500	Finansējuma trūkums.
			Inovāciju komercializēšana – starpniekinstitūcijas	50	Finansējuma trūkums.
			JEREMIE iniciatīva – sēklas, starta un riska kapitāla fondu izveidei.	100	Finansējuma trūkums.
			Starpnieki – BaltCap un Impratur Capital – mikro, mazo un vidējo uzņēmumu finansēšanai.	100	Finansējuma trūkums.
			Nacionālā programma „Riska kapitāla finansējums”.	100	Finansējuma trūkums.
			P&A nodokļu kredīts.	Neietekmē.	
Pensiju fondu inovāciju	Neietekmē.		NAP 2020 – nav		

Rīcības virziens	Skaidrojums		Iespējamie risinājumi un to ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
	programma „Riska kapitāla finansējums”: trīs riska kapitāla fondi: ZGI fonds (vada SIA Zaļās gaismas investīcijas), Otrais Eko fonds (vada AS Eko Investors), INVENTO (vada SIA TechVentures Fondu Vadības Kompānija) – investīcijām MVU pašu kapitālā vai ar pašu kapitāli saistītu finanšu instrumentu veidā.	obligācijas (atvasināto obligāciju fonds 3. līmeņa pensiju sistēmā).			ieviests.
		Inovāciju iepirkuma programma.	Neietekmē.		NAP 2020 – nav ieviests.
		Sabiedrisko pakalpojumu deleģēšana tirgum.	ES fondu finansēta programma <i>Valsts un privātās partnerības attīstības veicināšana Latvijā</i> – publiskās infrastruktūras būvniecībā, apsaimniekošanā un finansēšanā – nodarbinātības efekts atkarīgs no ieguldījuma veida – var būt esošo jaudu ietvaros.	Nav.	Paredzēts finansējums tikai 2 milj. LVL.
Plašas jaunrades kultūras attīstība.	Izkopt pastāvīgu jaunradi, jaunrade kā sistēma.	Radošuma izglītība.	Radošas domāšanas apmācība (kā mācību priekšmets).	Nav.	NASP 2020 – Latvijas skolās – nav paredzēts.
		Brīvā laika platformas.	Digitālas platformas, radošas grupas.	25	NAP 2020 – pagaidām netiek
		Ideju banka un ideju konti.	Neietekmē.		NAP 2020 – netiek ieviesti.
		Inovāciju galvojumi.	Kuponi par aktīvu ideju piegādāšanu ideju bankai, kurus var apmainīt ar finansējumu inovatīvas idejas īstenošanai – ideju bankas	5	NAP 2020 – netiek ieviesti un nav paredzēti.

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi un to ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks	
		uzturēšana.			
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.			334		
Kopā 2020. gadā.			589		
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.			1184		
Atjaunojama un droša enerģija					
LIAS 2030					
Enerģētiskā drošība un neatkarība.		Enerģijas starpsavienojumu izveide: Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plāns: Estlink: Igaunija – Somija (2013). NordBalt: Lietuva-Zviedrija (pēc 2014. gada). LitPol Lietuva-Polija (pēc 2015). Kurzemes loks (2018).	Infrastrukturā objekta būve – elektrības pārvada līnijas, pievienojoties UCTE sistēmai, gāzes vads uz Poliju.	500	
		Energoapgādes jaudu palielināšana un reģionalizācija.	Elektroenerģijas ražošanas palielināšana reģionos.	5	Būs iekļauts NAP 2020.
		Izkliedētās un mikrolīmeņa elektrības ražošana (no atjaunojamiem energoresursiem).			
Atjaunojamo enerģijas resursu izmantošana un inovācija.		Biomases izmantošana siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai.		10	
		Salmu, niedru un kūdras izmantošana siltumapgādē.	Salmu un niedru iegūšana, iekārtu apkope.	12	
		Vēja enerģijas potenciāla attīstīšana.	Apkope, vidēji gadā.	12	
		Saules enerģijas attīstīšana.	Apkope, vidēji gadā.	12	
		Hidroenerģijas izmantošana.	Apkope, vidēji gadā.	10	
Biogāzes resursu izmantošana	Atkritumu savākšana, apkope.	12			

Rīcības virziens	Skaidrojums		Iespējamie risinājumi un to ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks	
		(no bioloģiskiem atkritumiem).				
		Biodeģvielas izmantošana.		Nav		
		Pētniecības iestāžu un uzņēmumu sadarbība AER jomā.	Pētniecība.	10	Finansējuma trūkums.	
			Energobūvju būvniecība.	500		
Enerģefektivitātes pasākumi.	Daudzīvokļu māju renovācija un siltumenerģijas patēriņa samazināšana.	Siltināšanas darbi.	100			
		Esošo sistēmu rekonstrukcija.	10			
		Centralizētu siltumapgādes sistēmu izbūve pilsētās	50			
	Elektroenerģijas pārvades un sadales zudumu samazināšana.	Elektroenerģijas pārvades un sadales zudumu samazināšana.		Nav.		
		Elektriskā transporta enerģefektivitātes uzlabošana un sasaiste ar citiem transporta veidiem.	Darbspēka pieprasījuma palielinājumu var neietekmēt, ja ekonomē importēto enerģiju.	Nav.		
		Enerģefektīvs ielu apgaismojums pilsētās.	Darbspēka pieprasījuma palielinājumu var neietekmēt, ja ekonomē importēto enerģiju.	Nav.		
		Racionāla enerģijas patēriņa veicināšana mājāsaimniecībās.	Darbspēka pieprasījuma palielinājumu var neietekmēt, ja ekonomē importēto enerģiju.	Nav.		
		Valsts un pašvaldību iepirkumu konkursu kritērijos iekļaut enerģefektivitāti.	Neietekmē.			
	Enerģefektīva un videi draudzīga transporta politika.		Videi draudzīgs transports.	Darbspēka pieprasījuma palielinājumu var neietekmēt, ja ekonomē importēto enerģiju.	Nav.	

Rīcības virziens	Skaidrojums		Iespējamie risinājumi un to ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilv.	Rīcības virziena īstenošanas risks
		Platjoslas interneta un e-pakalpojumu pieejamība – attālināts darbs un izglītība samazina transporta patēriņu.	Darbspēka pieprasījuma palielinājumu var neietekmēt, ja ekonomē importēto enerģiju.	Nav.	
		Gājēju ielas, veloceļiņi, zaļie koridori.	Būvniecība.	200	
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.				1043	
Kopā 2020. gadā.				1648	
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.				1648	
Kopā prioritātē pirmajā ieviešanas gadā.				1377	
Kopā prioritātē 2020. gadā.				2237	
Kopā prioritātē pēc pilnīgas ieviešanas.				2832	

Avots: Autores novērtējums.

9. tabula. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujамie rīcības virzieni

Paredzētās darbības vai secinājumi	Izmaiņas nodarbinātībā	Izmaiņu apmērs gadā papildus 8. tabulā paredzētam
Programmu koncentrēšana.	Lielāka programmu efektivitāte, labvēlīgos apstākļos uzlabo ekonomisko darbību, nodarbinātību var neietekmēt (var pat samazināt), var būt strukturālas izmaiņas.	Nav novērtējams.
Attīstīt zinātnes infrastruktūru.	Sekmē zinātnes attīstību, infrastruktūras iekārtošanas brīdī palielina nodarbinātību.	Nav novērtējams.
Veidot zinātnes ekselences centrus.	Uzlabo zinātnes un ražošanas saiti, nedaudz palielina nodarbinātību (jauni eksperti, apkalpojošais personāls) – ņemts vērā tabulā.	
ES Sociālā fonda doktorantūras studiju programma.	Var īslaicīgi samazināt nodarbinātību, jo studentiem mācību periodā nav jāstrādā, iekārtošanās darbā pēc studiju beigšanas nav nodrošināta.	
Iesaistīšanās starptautiskos projektos.	Nedaudz palielina nodarbinātību – jaunu speciālistu iesaistīšana – ņemts vērā tabulā.	
Patentu pieteikšana, patentu pieteikšanas līdzfinansēšana.	Nodarbinātību tieši neietekmē. Labvēlīgos apstākļos var uzlabot ekonomisko darbību un palielināt nodarbinātību.	
Noteikt svarīgākās jomas inovāciju politikas sekmības palielināšanai.	Nodarbinātību neietekmē.	
Eksports kā mērķis, eksporta politika, valsts konkurētspējas paaugstināšana.	Paaugstina nodarbinātību.	Nav novērtējams.
Energoefektivitātes faktoru analīze.	Nodarbinātību neietekmē.	

Avots: autore novērtējums.

3.5. Daba kā nākotnes kapitāls

LIAS 2030 prioritātes *Daba kā nākotnes kapitāls* viens attīstības virziens saistīts ar NAP 2020 prioritātēm *Tautas saimniecības izaugsme* un *Izaugsmi atbalstošas teritorijas*.

LIAS 2030 skaidro, ka dabas kapitālu veido ekosistēmu (jūra, mežs, agro u.c) elementu kopums, kas rada un uztur cilvēces eksistencei nepieciešamos dabas resursus un ekosistēmu pakalpojumus. Dabas resursi ir neatjaunojami un atjaunojami. Ekosistēmu pakalpojumi ir pārtikas apgāde, ūdens, gaisa un klimata regulēšana, augsnes auglības saglabāšana, barības vielu aprīte, dabas sniegtās estētiskās un kultūras vērtības u.c.²⁰

Attīstības virziena *Dabas vērtību un pakalpojumu ilgtspējīga apsaimniekošana* mērķis ir: būt ES līderei dabas kapitāla saglabāšanā, palielināšanā un ilgtspējīgā izmantošanā.

NAP 2020 analīzē secināts:

- pārstrādāto atkritumu īpatsvars ir palielinājies, taču līdz mērķa sasniegšanai to jāpalielina divas reizes,

²⁰ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. Latvijas Republikas Saeima. 2010. gada jūnijs. 50 lpp.

- dabas resursu izmantošanas produktivitāte (EUR pret resursu tonnu vai pret resursu kg) ir zema – jāpalielina vismaz pieckārtīgi, lai sasniegtu Rietumeiropas rādītāju (LIAS paredzēts palielināt trīskārši),
- siltumnīcas efekta gāzu emisijas pret emisiju apjomu Kioto protokola bāzes gadā 2009. gadā strauji samazinājās, bet līdz tam palielinājās (mērķis – samazināt), ir atkarīgs no ekonomiskās aktivitātes
- īpaši aizsargājamo dabas teritoriju īpatsvars (% no valsts teritorijas) ir pieaudzis (mērķis bija – saglabāt) – labvēlīga virzība,
- lauku putnu indekss (pret 1999) pieaug straujāk kā paredzēts LIAS 2030,
- bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības strauji palielinājās laikā no 2004 līdz 2006, bet pēc tam saglabājas gandrīz nemainīgas (apmēram 8,5% no lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības),
- mežainums (mežu platība no kopējās valsts teritorijas) tiek inventarizēts reizi piecos gados – izmaiņas nav iespējams noteikt – LIAS paredzēts mežainumu palielināt līdz 55% (pašlaik 49,9%),
- slāpekļa/fosfora savienojumu ieplūde virszemes saldūdens objektos līdz 2008. gadam palielinājās, pēc tam strauji samazinājās – uzskata, ka mērķa rādītāji abos piesārņojuma veidos ir sasniegti.

No astoņiem sasniedzamajiem rādītājiem piecu rādītāju izpilde virzās uz mērķi, divu – pretēji mērķim un viens rādītājs nav mainījies.

Redzams, ka dabas rādītāju izmaiņas ir atkarīgas no ekonomiskās darbības intensitātes, tas liecina, ka ir veicams lielāks darbs dabas saglabāšanā, un šī darbība ir jaunu darba vietu avots, bet šāds aspekts NAP 2020 nav analizēts.

Papildus LIAS 2030 analizēti šādi dokumenti:

- *Vides politikas pamatnostādnes 2009 – 2015. gadam,*
- EK informatīvais ziņojums „Latvijas Republikas rīcība atjaunojamās enerģijas jomā Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 23. aprīļa Direktīvas 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK ieviešanai līdz 2020. gadam”, kas ietver jauna tiesiskā regulējuma izstrādes plānošanu atjaunojamās enerģijas jomā.

Plānots, ka līdz 2012. gada 1. decembrim tiks veikta detalizēta *Vides politikas pamatnostādņu 2009. – 2015. gadam* sekmības analīze, jo šis dokuments bija paredzēts prioritātes īstenošanai, un NAP 2020 pasākumi tiks pielāgoti *Vides politikas pamatnostādņu 2009. – 2015. gadam* izpildei (vai neizpildei).

Prioritātes izpildes nodarbinātības efekts novērtēts 10. un 11. tabulās. Ja prioritātē paredzētie rīcības virzieni un risinājumi tiktu īstenoti, sākotnēji papildus darbu varētu piedāvāt apmēram 110 cilvēkiem, bet pēc pilnīgas risinājumu ieviešanas 2020. gadā un turpmāk - apmēram 135 cilvēkiem. Var ievērot, prioritātē *Dabas vērtību un pakalpojumu ilgtspējīga apsaimniekošana* ir daudz piezīmju – „nav plānots”, vai „nav paredzēts”. Tas skaidrojams ar risinājumu dabu – vairāki risinājumi jau tiek īstenoti, daži ir saistīti ar pētniecību un datu bāzu izveidošanu un vērtību uzskaiti – darbībām un vadības funkcijām, kas Latvijā nekad nav augstu vērtētās. Turpretī sasniegumi dabas saglabāšanas jomā nav spoži. Tas nozīmē, ka šajā jomā ir papildus nodarbinātības iespējas.

Prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujамie rīcības virzieni nedod iespēju novērtēt nodarbinātības palielinājumu papildus tabulā paredzētajam.

10. tabula. LIAS 2030 prioritātē *Daba kā nākotnes kapitāls* noteikto rīcības virzienu nodarbinātības efekts pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas (aptuvenus novērtējums)

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvēki.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Dabas vērtību un pakalpojumu ilgtspējīga apsaimniekošana					
<i>LIAS 2030</i>					
Dabas kapitāla pārvaldība.	Aprēķināt dabas kapitālu, saglabāšanas un atjaunošanas mērķa indikatorus un izstrādāt dabas kapitāla attīstības programmu. Nodrošināt dabas resursu un ekosistēmu pakalpojumu fizisko un monetāro uzskaiti, ekosistēmu produktu un pakalpojumu izvērtējums.	Dabas kapitāla pieeja.	Nodarbinātību tieši neietekmē.		NAP 2020 - nav plānots.
		Nacionālā dabas kapitāla aprēķināšana.	Pētniecības darbs.	10 sākumā, 5 turpmāk.	NAP 2020 - nav plānots.
		Zaļā budžeta reforma – nodokļu un subsīdiju sistēmas pārveide.	Nodarbinātību tieši neietekmē.		NAP 2020 - nav plānots.
		Dabas saglabāšanas un atjaunošanas plāns (telpisks plānojums, biotehnoloģiju izmantošanas iespēju un riska novērtējums).	Pētniecības darbs plāna un dabas kapitāla kartējuma izstrādāšanā, dabas saglabāšanas un atjaunošanas mērķa indikatoru izstrādē.	10 cilvēku 4 gadu periodā.	NAP 2020 - nav plānots.
Tirgus instrumentu izveide.	Veicināt tautsaimniecības ekoeftivitātes celšanos, uzņēmēju un zemes īpašnieku iesaisti dabas daudzveidības atjaunošanā, piesaistot privāto finansējumu dabas kapitāla saglabāšanai un atjaunošanai.	Ekosistēmu pakalpojumu izsole – valsts pērk ekosistēmu pakalpojumus no zemniekiem, tādejādi atrodot to tirgus vērtību un tai atbilstoši rēķina subsīdijas zemniekiem, kuri uztur un saglabā dabas vērtības.	Izsoļu organizēšana.	2	Esošajos dokumentos attiecina uz īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (ĪADT).
		Nodokļi un nodevas par dabas kapitāla izmantošanu – „piesārņotājs maksā”.	Novirzot nodokļus dabas saglabāšanai var rasties papildus darba vietas.	Nav nosakāms.	NAP 2020 - nav plānots.
		Dabas atjaunošanas fonds.	Iegūstot papildus līdzekļus var palielināties	3	NAP 2020 - nav plānots.

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvēki.	Rīcības virziena īstenošanas risks
			nodarbinātība ekosistēmu pamatprocesu atjaunošanā, tai skaitā kontroles organizācijās.		
		Ekodāvanu programma – zemes īpašnieki dāvina ekoloģiski jutīgus zemes gabalus dabas atjaunošanas fondam.	Ietekme novērtēta sadaļā „Dabas atjaunošanas fonds”.		NAP 2020 - nav plānots.
Dabas aktīvu kapitalizēšana.	Apmierināt pieprasījumu pēc ekoloģiski sertificētiem, veselīgiem un citiem „zaļās” ekonomikas principiem atbilstošiem produktiem.	Zaļās ekonomikas investīciju fondi – paredz finansējuma palielinājumu MVU, kuri apgūst jaunus pakalpojumus, tehnoloģijas un produktus, efektīvi un ilgtspējīgi izmantojot dabas resursus.	Jauni MVU, visticamāk mikrouzņēmumi, papildus darba vietas.	100	Sadarbība ar Ekonomikas ministriju – atkarīgs no EM prioritātēm.
		Zināšanu pārneses un atbalsta tīkli.	Pārklājas ar citām nedefinētām darbībām inovāciju jomā.		Sadarbība ar Ekonomikas ministriju – atkarīgs no EM prioritātēm.
		Inovāciju programma.	Pārklājas ar citām nedefinētām darbībām inovāciju jomā.		Sadarbība ar Ekonomikas ministriju – atkarīgs no EM prioritātēm.
		Dabas kapitāla digitalizācijas programma.	IT speciālistu darbs.	10	NAP 2020 - nav plānota.
Ilgspējīga dzīvesveida veicināšana.	Izveidot dabas kapitālu saudzējošu sabiedrību.	Pārmaiņas rosinošas vides izglītības programma. Paredzēts: līdz 2015. gadam sadarbībā ar pašvaldībām sagatavot vispārizglītojošu informāciju par ūdens	Izglītojošu programmu sagatavošana un pasniegšana, metodiskais darbs.	5	Finansējuma trūkums.

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvēki.	Rīcības virziena īstenošanas risks
		taupīšanu; uzlabot izglītības programmas un informācijas sistēmas zemes resursu, zemes dziļu un augsmes speciālistu sagatavošanai.			
		Mājsaimniecību ekoloģiskās pēdas konti.	Piedāvājums nekonkrēts.	Nav novērtējams.	NAP 2020 - nav plānoti.
		Ilgspējīgu produktu sertificēšana	Sertifikācijas organizācija.	3	NAP 2020 - nav plānota.
		Publiski pieejami dabas objekti – datubāzes par sabiedrībai piederošām dabas vērtībām.	Datubāzu izveidošana un uzturēšana.	3	NAP 2020 - nav plānots.
NRP 2020	Plānotā rīcība	Skaidrojums	Ietekme uz nodarbinātību		
Dabas kapitāla pārvaldība.	Tiesiskās bāzes sakārtošana.	Paplašināt AER izmantošanu enerģijas ražošanā un patēriņā, tai skaitā transporta sektorā, kā arī ilgtspējīgas biodegvielas un <i>bioloģiski šķidro kurināmo izmantošanu</i> – NAP 2020 formulējums – nesaprotams. Paredzēts plānot izstrādāt jaunu tiesisko regulējumu atjaunojamās enerģijas jomā.	Tieša ietekme uz nodarbinātību nav.		Mērķis apspriežams - Latvijā jau ir augsta uz AER bāzes ražotas enerģijas izmantošana (HES), AES ir dārgi un to plaša izmantošana samazina tautsaimniecības konkurētspēju.
	Finanšu resursu pieejamības nodrošināšana atjaunojamās enerģijas ražošanai	Publiskais finansējums 141,9 milj. LVL (ES fondi 93,5 milj, KPFI 42,8 milj LVL (2011 – 2013).	Papildus darba vietas enerģijas ražošanai uz AER bāzes (būvniecība plus uzturēšana) – ievērots iepriekšējos risinājumos		Finansēšanas periods beidzas.
	Biodegvielas	KPFI finansējums – 3,5 miljoni LVL	Nodarbinātību tieši		Finansēšanas periods

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvēki.	Rīcības virziena īstenošanas risks
	izmantošanas veicināšana transporta sektorā.	(2010 – 2012).	neietekmē.		beidzas.
Dabas aizsardzība.	Ne-ETS nozaru emisiju ierobežošana	SEG emisijas ierobežošana.	Nodarbinātību tieši neietekmē.		
	Pētniecība, inovācijas sabiedrības informēšana.	Veicināt SEG emisiju samazinošu produktu un tehnoloģiju pārnesi Latvijā, mainīt sabiedrības attieksmi - KPMF finansējums 5,1 milj. LVL.,	Pieteikums neskaidrs, ir īstenojams esošajās organizācijās.	Nav nosakāma.	Finansēšanas periods beidzas.
Kopā prioritātē pirmajā ieviešanas gadā.				107	
Kopā prioritātē 2020. gadā.				135	
Kopā prioritātē pēc pilnīgas ieviešanas.				135	

Avots: autore novērtējums.

11. tabula. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujamie rīcības virzieni

Paredzētās darbības vai secinājumi	Izmaiņas nodarbinātībā	Izmaiņu apmērs gadā papildus 10. tabulā paredzētam
Dabīgas izcelsmes produktu ražošana. Ekosistēmu pakalpojuma komponentes attīstība produktu ražošanai	Paredzēta plašāka ekosistēmu pakalpojumu iekļaušana produktā.	Nav
Jauna un moderna industriālā infrastruktūra	Atjaunojamās enerģijas īpatsvara palielināšana Oglekļa dioksīda izmešu samazināšana	Nav
Ražošanas infrastruktūras adaptācija	Ekonomikas komponentes attīstība, sagatavojot tautsaimniecības infrastruktūru izmaiņām un apdraudējumiem, ko var izraisīt dabas vides neparedzētas izmaiņas – formulējums neskaidrs	Nav

Avots: autore novērtējums.

3.6. Telpiskās attīstības perspektīva

LIAS 2030 prioritātes *Telpiskās attīstības perspektīva* trīs attīstības virzieni saistīti ar NAP 2020 prioritāti *Izaugsmi atbalstošas teritorijas*.

Tikai trīs no desmit prioritātes sasniedzamo rādītāju izpilde virzās uz mērķi, sešu rādītāju izpilde virzās pretēji un viens rādītājs (autoceļu garums ar melno segumu no visiem valsts autoceļiem) nemainās. Sasniedzami rādītāji raksturo iedzīvotāju reģionālo dalījumu, ceļu stāvokli un transportu (kravu transports caur ostām un pasažieru transports), tūrismu.

Attīstības virziena *Sasniedzamības uzlabošana* izpildes analīzē secināts:

- ārējā sasniedzamība ir nevienāda un pārsvarā nepietiekoša: Rīgas reģions 61-80% no ESPON valstīm (ES27+ Norvēģija, Šveice, Īslande, Lihtenšteina), pārējie 20-40%, ES: Rīgas plānošanas reģions 80-100%, Zemgales plānošanas reģions (61-80%), Vidzemes plānošanas reģions (40-60%) Kurzemes un Latgales plānošanas reģioni vissliktāk,
- Latvijā darbojas trīs lidostas – Starptautiskā lidosta *Rīga*, Liepājas starptautiskā lidosta un Ventspils lidosta, taču ārējas sasniedzamības aspektā nozīmīga ir tikai lidosta *Rīga* (82 galamērķi – 57 pastāvīgie galamērķi, 25 sezonas galamērķi; pasažieru skaits strauji pieaudzis, 5,1 miljons pasažieru 2011. gadā, bet kopš 2011. gada pasažieru skaita pieaugums samazinās, pasažierkilometru skaits 2003 – 2011. gados desmitkārtšojies (dinamika pēdējos gados nav uzrādīta)),
- tūristu skaits, kas uzturas valstī vairāk kā 4 dienas ir sarucis,
- dzelzceļa transporta (kravu pārvadājumi kopš 2008. gada samazinājušies par 12%, bet ir gandrīz tikai starptautiski (iekšējie – 2,5% no kopējā kravu pārvadājumu apjoma tonnās), 85% no kravu pārvadājumiem ir uz Latvijas ostām, 6,7% no Latvijas ostām uz citām valstīm, pārējie ir tranzīta pārvadājumi (netiek pārkrauti Latvijā), starptautiskā pasažieru satiksme tikai no Rīgas uz Maskavu un Sankt-Pēterburgu, dzelzceļa pasažierkilometru skaits kopš 1992. gada samazinājies par 80%),
- *Rail Baltica* joprojām izpētes un projekta saskaņošanas stadijā,
- trīs lielas ostas, reģionālās ostas – vietējie attīstības centri, kravu apgrozījums Latvijas ostās kopumā samazinās – samazinājumu rada straujš Ventspils ostas kravu apgrozījuma kritums – pārējās ostās kravu apgrozījums pieaug,
- satiksmes intensitāte valsts galvenajos autoceļos (garums 1652,735 km),
- tikai 54% valsts galveno autoceļu 2010. gadā bija apmierinošā stāvoklī, bet kritiskā stāvoklī 33,6% valsts autoceļu (perspektīva papildus nodarbinātībai),
- valsts reģionālie autoceļi: garums 13181 km, 10570 km (80,2%) nav klāti ar melno segumu, 15% ir kritiskā stāvoklī, no asfaltētajiem ceļiem 55% ir apmierinošā stāvoklī, no ceļiem ar grants segumu apmierinošā stāvoklī ir 62% vietējo autoceļu,
- pasažierkilometru skaits regulārās satiksmes autobusos samazinājies par 60%.

Attīstības virziena *Apdzīvojums* izpildes analīzē secināts:

- iedzīvotāju skaits un blīvums ir samazinājies,
- iedzīvotāji pamet attālākos rajonus, emigrē vai pārceļas uz Rīgas plānošanas reģionu (PR), Rīgas PR īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā pieaudzis no 48,5% 2009. gada sākumā līdz 49,7% 2011. gada sākumā,
- publisko pakalpojumu un publiskās infrastruktūras nodrošināšana reti apdzīvotos reģionos apgrūtināta,
- urbanizācijas līmenis samazinājies – lauku iedzīvotāju īpatsvars palielinājies kopš 2009. gada

par 0.3%, bet šis rādītājs jāprecizē pēc tautas skaitīšanas datiem, bez tam, uzbanizācijas samazinājumu rada iedzīvotāju koncentrēšanas Pierīgā,

- pēc tautas skaitīšanas datiem, salīdzinot ar 2010. gadu, iedzīvotāju skaits ir mazāks visās pilsētās, rindojums pēc samazinājuma lieluma – Daugavpils (19,1%), Rēzekne (17,7%), Liepāja (14,4%), Rīga (14%), Ventspils (12%), Jūrmala (9%), Jelgava (6,6%),
- ekonomiskā darbība koncentrējas Rīgas plānošanas reģionā, te tā ir virs vidējās, pārējos – zem vidējās,
- daudzviet vietējos attīstības centros zaudēta iedzīvotāju kritiskā masa, kas nepieciešama publisko pakalpojumu un infrastruktūras uzturēšanai.

Attīstības virziena *Nacionālo interešu telpas* analizē konstatēts:

- lauku telpa: mazapdzīvota, 45,9% ir meži, 37,6% lauksaimniecībā izmantojamā zeme (kopā veido lauku ainavu), lauksaimnieku ienākumi pieauguši par 25,5%, palielinās bioloģiskā lauksaimniecība (medus (58,6% no visas medus produkcijas), griķi (30,6%), pākšaugi (31,1%), auzas (16,7%), aitas gaļa (37,3%), liellopu gaļa (21,7%), eksportē graudus, kartupeļu cieti, gaļu un dzīvus mājlopus, 2010. gadā sasniegti vēsturiski augstākie mežizstrādes apjomi - 12981 tūkstoši kubikmetru, $\frac{3}{4}$ produkcijas eksportē,
- piekraste: 496 km gara piekraste, 1/3 ir stāvkrausti, piekrastē dzīvo 44% Latvijas iedzīvotāju (ieskaitot Rīgas iedzīvotājus), bezdarba līmenis piekrastes novados ir zemāks kā Latvijā vidēji, komersantu skaits arī ir zemāks kā valstī vidēji, rūpnieciskā zvejā iesaistīto skaits samazinājies, kūrortsaimniecība ir panīkusi, neapstrādātās zemes īpatsvars ir augstāks kā Latvijā vidēji, mainās ainava,
- Rīgas metropoles areāls: pieņemts, ka Pierīgas areāls iekļauj teritorijas, kurās vairāk par 40% no iedzīvotāju ienākumu nodokļa ieņēmumiem veido Rīgā strādājošie (Pierīgā ietilpst Jūrmala, Jelgava, vairāk nekā 30 novadi (Tukuma un Jelgavas novads – daļēji)), areālā lielāka ekonomiskā aktivitāte un augstāki ieņēmumi, mazāka atšķirība starp teritorijām),
- pierobeža: 36 novadu pašvaldību teritorijas, demogrāfiskie un ekonomiskie rādītāji sliktāki, nepieciešama pārrobežu sadarbība, vissliktāk Austrumu pierobežas novada pašvaldībās,
- īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (ĪADT): 706 ar likumiem vai MK noteikumiem apstiprinātas ĪADT, kas katra atbilst kādai no astoņām aizsargājamo teritoriju kategorijām (4 nacionālie parki, 1 biosfēras rezervāts, 42 dabas parki, 9 aizsargājamo ainavu apvidi, 260 dabas liegumi, 4 dabas rezervāti, 355 dabas pieminekļi, 7 aizsargājamās jūras teritorijas).

Prioritātes izpildes nodarbinātības efekts novērtēts 12. un 13. tabulās. Ja prioritātē paredzētie rīcības virzieni un risinājumi tiktu īstenoti, sākotnēji papildus darbu varētu piedāvāt apmēram 850 cilvēkiem, bet pēc pilnīgas risinājumu ieviešanas 2020. gadā un turpmāk - apmēram 980 cilvēkiem. Prioritātē *Telpiskās attīstības perspektīva* minētie risinājumi bieži pārklājas ar citās prioritātēs minētajiem. Tās skartajās jomās ir lielas nodarbinātības iespējas, kas palīdz uzturēt nodarbinātību pašlaik un palielināt to nākotnē.

Prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujamie rīcības virzieni nedod iespēju novērtēt nodarbinātības palielinājumu papildus tabulā paredzētajam.

12. tabula. LIAS 2030 prioritātē *Telpiskās attīstības perspektīva* noteikto rīcības virzienu nodarbinātības efekts pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas (aptuvens novērtējums)

Rīcības virziens	Skaidrojums, principiāli risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvē.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Sasniedzamības uzlabošana				
<i>LIAS 2030</i>				
Transporta infrastruktūras plānošana.	Transporta sistēmas jāparedz plānojumā, jānosaka rezervējamās teritorijas, jāizstrādā Rīgas un Pierīgas mobilitātes plāns.	Eksperta pakalpojumi, iespējami esošās nodarbinātības ietvaros.		Pasākums netiek īstenots, finansējuma trūkums.
Integrētas sabiedriskā transporta sistēmas veidošana.	Radīt ērtu un vienotu transporta sistēmu, panākt dažādu transporta veidu savstarpēju saskaņotību.	Papildus nodarbinātība, paplašinot sabiedriskā transporta maršrutus.	100	Transporta sistēma netiek paplašināta, finansējuma trūkums.
Autoceļu tīkla attīstība.	Ceļu kvalitātes uzlabošana.	Ceļu remontdarbi.	100	Finansējuma trūkums.
Dzelzceļa transporta attīstība.	Austrumu – Rietumu koridora modernizācija, transporta koridors Sankt-Pēterburga-Varšava, <i>Rail Baltica</i> , iekšzemes dzelzceļa līnijas	Dzelzceļa atjaunošana, remonts un būve.	100	Finansējuma trūkums.
	Dzelzceļa pakalpojumu paplašināšana.	Staciju uzturēšana, pasažieru apkalpošana.	100	Pieprasījuma trūkums.
Gaisa satiksmes attīstība.	Starptautiskās lidostas „Rīga” infrastruktūras attīstība.	Būvniecība.	100	Finansējuma trūkums.
	Mazo lidostu infrastruktūras attīstība.		20	Finansējuma trūkums.
	Pasažieru apkalpošanas paplašināšana.		50	
Ostu attīstība.	Kravu apgrozījuma paplašināšana.	Kravu apkalpošana.	30	
Cauruļvadu transporta attīstība.	Atjaunot naftas transportēšanu.	Atjaunošanas periodā lielāka nodarbinātība.	50 - 10	Starptautiskās attiecības.
	Dabas gāzes uzglabāšanas jaudu attīstība.	Jaunu dabas gāzes krātuvju un pārvades līniju iekārtošana.	30	Starptautiskās attiecības.
Sakaru, masu mediju un datu pārraides pieejamības	Pakalpojumu modernizācija.	Iespējama esošās nodarbinātības ietvaros.		Regulējumi un neveselīga konkurence tehnoloģiju ieviešanā.

Rīcības virziens	Skaidrojums, principiāli risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvē.	Rīcības virziena īstenošanas risks
nodrošināšana.				
NAP 2020				
Ārējās sasniedzamības uzlabošana.	Starptautiskas nozīmes autoceļu, dzelzceļu (TEN-T), ostu un lidostu infrastruktūras attīstība.	Starptautiskas nozīmes autoceļu būvniecība un uzturēšana, taču tā var notikt esošās nodarbinātības ietvaros.		
Iekšējās sasniedzamības uzlabošana.	Reģionālie un vietējie autoceļi.	Nenoteikti formulējumi.	Nav novērtējams.	
	Sabiedriskais transports (kvalitāte).	Nenoteikti formulējumi.	Nav novērtējams.	
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.			600	
Kopā 2020. gadā.			640	
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.			640	
Apdzīvojums				
LIAS 2030, NAP 2020				
Attīstības centru izaugsme.	Pilsētas kā reģiona un valsts attīstības virzītājspēks, Rīgas kā Ziemeļeiropas metropoles attīstība.	Risinājums vispārīgs, nodarbinātības efekts ietilpst citās sadaļās.	Nav nosakāms.	Iecere sena, bet netiek īstenota.
	Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru konkurētspēja valsts un starptautiskā mērogā.	Risinājums vispārīgs, nodarbinātības efekts ietilpst citās sadaļās.	Nav nosakāms.	Iecere sena, bet netiek īstenota.
	Novadu nozīmes attīstības centru attīstība.	Risinājums vispārīgs, nodarbinātības efekts ietilpst citās sadaļās.	Nav nosakāms.	Iecere sena, bet netiek īstenota.
	Pilsētvides attīstība.	Pilsētvides kvalitātes paaugstināšana	Nav.	
Degradēto teritoriju attīstība pilsētās – būvniecības, apkopšanas darbi esošās nodarbinātības ietvaros.				
Pilsētu un lauku mijiedarbība.	Pilsētas kā apkārtējo teritoriju atbalsta centri un tirgus. Lauki lauksaimniecība, mežsaimniecība, nelauksaimnieciskā uzņēmējdarbība,	Risinājums vispārīgs, nodarbinātības efekts ietilpst citās sadaļās.	Nav nosakāms.	

Rīcības virziens	Skaidrojums, principiāli risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvē.	Rīcības virziena īstenošanas risks
	rekreācijas iespējas pilsētniekiem.			
Attīstības centru savstarpējā mijiedarbība un sadarbība.	Policentrisks funkcionāli saistītu attīstības centru tīkls, daudzveidīgs un savstarpēji papildinošs infrastruktūras tīkls un pakalpojumu klāsts.	Risinājums vispārīgs, nodarbinātības efekts ietilpst citās sadaļās.	Nav nosakāms.	
Integrēta un ilgtspējīga teritoriju attīstības plānošana un īstenošana.		Pilsētplānošanas pakalpojumi.	Nav nosakāms.	Finansējuma trūkums.
Kopā (visos periodos)			0	
LIAS 2030				
Lauku attīstības telpa.	Mežrūpniecības pārstrukturēšana.	Orientācija uz koksnes dziļāku pārstrādi – iespējamās strukturālas izmaiņas nodarbinātībā.	Nav nosakāms.	
	Agrārās industrijas attīstība.	Atbalsts specializētai, augstražīgai un tehnoloģiski modernai agrārās industrijas attīstībai pārtikas produktu un izejvielu ražošanai – iespējamās strukturālas izmaiņas nodarbinātībā.	Nav.	Finansējuma trūkums.
	Lauku saimniecību pārprofilēšana (jāatbalsta).	Atbalstīt lauku saimniecību dažādošanu – iespējamās strukturālas izmaiņas nodarbinātībā.	Nav.	Finansējuma trūkums.
	Lauku biznesa kooperatīvi (jāatbalsta).	Kooperatīvu darbinieki.	100	Intereses trūkums.
	Inovācijas un modernizācija lauksaimniecībā (jāsekmē).	Iespējamās strukturālas izmaiņas nodarbinātībā vai strādājošo skaita samazināšanās.	Nav.	Finansējuma trūkums.
	Lauksaimniecības zemju konsolidācija (jāatbalsta).	Lauksaimniecības efektivitātes paaugstināšana.	Nav.	Intereses trūkums.
	Zemes ielabošanas pasākumi (jāsniedz atbalsts).	Meliorācijas, kaļķošanas darbi – palielina nodarbinātību.	100	Finansējuma trūkums.
	Biomases izmantošana.	Ietilpst citās sadaļās.		

Rīcības virziens	Skaidrojums, principiāli risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvē.	Rīcības virziena īstenošanas risks
	Lauku tūrisma un nelauksaimnieciskā biznesa attīstība (veicināt).	Ietilpst citās sadaļās.		
	Akvakultūras un zvejas attīstība (atbalstīt).		50	Finansējuma trūkums.
	Zemju apmežošana (jāsniedz atbalsts).		50	
Baltijas jūras piekraste.	Piekrastes telpiskās attīstības pamatnostādnes – izstrādāt un ieviest praksē.	Pamatnostādņu izstrādāšana.	5 (4 gadi)	Finansējuma trūkums.
	Tematisko plānojumu izstrāde.	Plānojuma izstrāde riska teritorijām, piekrastes tūrisma infrastruktūrai, ainavām, vēja enerģijas un citu alternatīvo energoresursu izmantošanu.	15	Finansējuma trūkums
	Jūras krasta procesu prognozēšana.	Pētniecība – var būt esošās nodarbinātības ietvaros.	5	
	Jūras telpiskais plānojums.	Pētniecība – jūras telpiskais plānojums valsts teritoriālajiem ūdeņiem un ekskluzīvajai ekonomiskajai zonai kopā ar saistīto sauszemes daļu.	5	
	Investīcijas zvejas un jahtu ostu infrastruktūrā.	Ievērotas sadaļā par ostu infrastruktūru.		Finansējuma trūkums.
Rīgas metropoles areāls.	Integrēts areāla plānojums, kas ietver septiņus aspektus.	Plānojuma sagatavošana.	5	Finansējuma trūkums.
Austrumu pierobeža – aktīva tranzīta zona ar augsta līmeņa pakalpojumiem; robežšķērsošanas un tranzīta apkalpes infrastruktūru.	Efektīva pierobežas teritoriju izmantošana tranzīta un transporta pakalpojumu nodrošināšanai.	Infrastruktūras attīstība pierobežā – ievērots sadaļā par transporta infrastruktūras attīstību.		
	Pierobežas teritoriju sasniedzamības uzlabošana.	Transporta koridoru attīstība – ievērota sadaļā par transporta infrastruktūras attīstību.		
	Valsts atbalsta pasākumi uzņēmējdarbībai – tradicionālām un alternatīvām nodarbēm.	Iespējams var rasties jauni uzņēmumi.		Tirgus pieprasījuma trūkums.
	Ainavu plānošana un dabas aizsardzība.	Ievērots iepriekšējās sadaļās.		

Rīcības virziens	Skaidrojums, principiāli risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvē.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Izcilu dabas, ainavu un kultūrvēsturisko teritoriju areāli.	Ainavu plānošana un dabas aizsardzība.	Ievērots iepriekšējās sadaļās.		
	Sabiedrības izglītošana un iesaiste.	Sabiedrisko un izglītības pasākumu organizēšana.	10	Finansējuma trūkums.
	Teritoriju plānojumos noteikt nosacījumus, par sabiedrībai nozīmīgu vietu aizsardzību.	Nodarbinātību tieši neietekmē.		
Kopā pirmajā ieviešanas gadā.			250	
Kopā 2020. gadā.			340	
Kopā pēc pilnīgas ieviešanas.			340	
Kopā prioritātē pirmajā ieviešanas gadā.			850	
Kopā prioritātē 2020. gadā.			980	
Kopā prioritātē pēc pilnīgas ieviešanas.			980	

Avots: autores novērtējums.

13. tabula. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujamie rīcības virzieni

Paredzētās darbības vai secinājumi	Izmaiņas nodarbinātībā
Apdzīvojuma izlīdzināšana.	Nav nosakāmas.
Apdzīvojuma sistēmas saglabāšana – demogrāfisko rādītāju stabilizācija – emigrācijas ierobežošana un dzimstības veicināšana.	Nav nosakāmas.
Noteikt teritorijas, kurās infrastruktūrai noteikts tikai uzturēšanas režīms.	Nav nosakāmas.
Atbalsts ekonomiski dzīvotspējīgām lauku saimniecībām attīstībai un jaunu saimniecību veidošanai, sevišķi ap attīstības centriem.	Nav nosakāmas.
Sekmēt lauksaimnieku kooperāciju un nišu produktu attīstību.	Nav nosakāmas.
Nodrošināt attālām teritorijām vismaz minimālo nepieciešamo publisko pakalpojumu un pieejamību.	Nav nosakāmas.
Veidot darbvietas pilsētās, bet laukus veidot kā dzīves vietu un lauku attīstības centrus veidot kā mazo uzņēmumu mītnes vietu.	Nav nosakāmas.
Nodrošināt laukiem un vietējiem attīstības centriem nepieciešamo publisko pakalpojumu attīstības centros, (izglītība, veselības aprūpe, pasta) un infrastruktūru (transports, platjoslas internets, publisko pakalpojumu elektronizācija).	Nav nosakāmas.
Nodrošināt apstākļus attālinātam darbam, dzīvojot laukos.	Nav nosakāmas.
Stiprināt dzīves un darba vietas kā alternatīvu Rīgai.	Nav nosakāmas.
Ceļu uzlabošana.	Nav nosakāmas.
Pilnveidot un popularizēt tūrisma piedāvājumu.	Nav nosakāmas.
Stabila sabiedriskā transporta pakalpojuma piedāvājuma nodrošināšana.	Nav nosakāmas.
Turpināt darbu <i>Rail Baltica</i> īstenošanā – izbūve.	Nav nosakāmas.
Izskatīt iespēju atjaunot dzelzceļa satiksmi krīzes laikā slēgtajos maršrutos.	Nav nosakāmas.
Attīstīt park&ride sistēmu.	Nav nosakāmas.
Investēt dzelzceļa jaudas palielināšanai, lai sekmētu ostu darbību.	Nav nosakāmas.
Palielināt kravu plūsmas Rietumu-Austrumu virzienā.	Nav nosakāmas.
Palielināt jūras pasažieru pārvadājumus (Rīgas osta).	Nav nosakāmas.
Paplašināt lidostu Rīga – papildus pasažieru apkalpošanas telpas, apkalpot 10 milj. pasažieru gadā.	Nav nosakāmas.

Avots: autores novērtējums.

3.7. Inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība

LIAS 2030 prioritātes *Inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība* vienīgais attīstības virziens *Sociālā kapitāla vērtības pieaugums* saistīts ar NAP 2020 prioritātēm *Cilvēka drošumspēja* un

Tautas saimniecības izaugsme.

Attīstības virziena *Sociālā kapitāla vērtības pieaugums* mērķis ir izveidot publisku pārvaldību, kas ir efektīva, spēj ne tikai ātri reaģēt uz pārmaiņām, bet arī paredzēt un virzīt tās, radot sabiedrībai nozīmīgus un nākotnē nepieciešamus pakalpojumus. Attīstības virziena izpildi raksturo četri rādītāji, no kuriem trīs mainās vēlamajā virzienā un viens nemainās.

Analīzē atklāts:

- balsotāju līdzdalība Latvijas parlamenta un pašvaldību vēlēšanās kopš neatkarības atjaunošanas ir samazinājusies,
- Latvijas reitings Pasaules bankas ikgadējā pētījumā *Pasaules pārvaldības indikatori* kopš LIAS 2030 pieņemšanas nav mainījies,
- Latvijas valdības spēja formulēt un ieviest efektīvu un caurskatāmu politiku un normatīvos aktus, kas pieļauj privātā sektora attīstību, vērtēta nemainīga un samērā augsta,
- Pasaules bankas *Doing Business* arī šī spēja vērtēta augstu (21. vieta pēc uzņēmējdarbības atvērtības),
- zems reitings korupcijas jomā (59. vieta starp vērtētajām valstīm, 4,3 punkti 10 punktu sistēmā, labākais ir 10 punkti),
- NRP ES 2020 paredzēts līdz 2015. gadam pabeigt funkciju auditu valsts pārvaldē un strukturālo reformu ieviešanu, kuras balstās uz funkciju audita secinājumiem.

Uz prioritāti attiecas šādi dokumenti:

- *Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008 – 2013 gadam,*
- *Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011 – 2013. gadam.*

Prioritātes izpildes nodarbinātības efekts novērtēts 14. un 15. tabulās. Ja prioritātē paredzētie rīcības virzieni un risinājumi tiktu īstenoti, sākotnēji papildus darbu varētu piedāvāt apmēram 15 cilvēkiem, bet pēc pilnīgas risinājumu ieviešanas 2020. gadā un turpmāk – apmēram 80 cilvēkiem.

Prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujamie rīcības virzieni nedod iespēju novērtēt nodarbinātības palielinājumu papildus tabulā paredzētajam.

Prioritātē ir paredzēti pētījumi sociālajās zinātnēs, tostarp ekonomikā, kas ir labas pārvaldības nepieciešams nosacījums (piemēram, lai spētu paredzēt un virzīt pārmaiņas).

14. tabula. LIAS 2030 prioritātē *Inovātīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība* noteikto rīcības virzienu nodarbinātības efekts pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas (aptuvens novērtējums)

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, civ.	Rīcības virziena īstenošanas risks
Sociālā kapitāla vērtības pieaugums					
<i>LIAS 2030</i>					
Sabiedrības līdzdalība politikas veidošanā.	Iedzīvotāju tieša iesaiste lēmumu un likumprojektu izstrādē, piedāvājot praktiskus mehānismus iesaistes paaugstināšanai.	Pilsoņu paneļi – veido pilsoņu izlasi un paneļdiskusijas jautājuma iepriekšējai noskaidrošanai.	Pilsoņu paneļdiskusiju organizēšana.	5	NAP 2020 - nav uzsākta.
		Līdzdalība izstrādes procesā - sabiedrisko pakalpojumu izstrādāšanā iesaista gala pakalpojuma lietotājus – bijušos, esošos, potenciālos.	Atbalstīt NVO pastiprinātu iesaisti tiesību aktu vērtēšanā – jaunu NVO veidošanās ietverta iepriekšējās sadaļās.		
		Pilsoņu žūrijas.	Pilsoņu žūriju organizēšana.	5	NAP 2020 - nav ieviests.
		Nodrošināt organizētu pilsoniskās sabiedrības līdzdalību.	NVO un sociālo partneru iesaiste – projekti LBAS (45 projekti) un LDDK veikspējas stiprināšanai, papildus nodarbinātību nerada.		
Pilsoniska izglītība un sociālā integrācija.	Pilsoniskās izglītības attīstība, kas paaugstinātu iedzīvotāju spējas un prasmes līdzdarboties pārvaldes procesos.	Sociālās zinātnes – socioloģija, antropoloģija, ekonomika, politoloģija	Paplašinās pētījumos iesaistīto skaits.	50	Finansējuma trūkums.
		Pilsoniskās līdzdalības programmas – pilsoniskā izglītība skolām sadarbībā ar NVO.	Papildus nodarbinātību nerada.		NAP 2020 - līdz šim nav ieviesta.
		Diskusijas par sabiedrībā aktuāliem tematiem – tās var organizēt skolas.	Papildus nodarbinātību nerada.		NAP 2020 - organizēti pasākumi nav ieviests.
		Dažādības vadība.	Papildus nodarbinātību nerada.		
		Izglītošana par sociālo dažādību	Semināru un kursu rīkošana.	10	

Rīcības virziens	Skaidrojums	Iespējamie risinājumi	Ietekme uz nodarbinātību	Papildus strādājošo skaits gadā, cilvēki.	Rīcības virziena īstenošanas risks
e-pārvaldība un sabiedriskā inovācija.	Administratīvo prakšu digitalizācija. Esošo institūciju pārveide.	Masveida jaunrades portāls – inovatīvu ideju ieteikšanai.	Portāla uzturēšana.	5	NAP 2020 - nav aktualizēts, nav pārlicība par efektivitāti.
		Masveida jaunrades balva.	Balvas administrācija – esošās nodarbinātības ietvaros.		NAP 2020 - jautājums nav aktualizēts.
		Starpnozaru masveida jaunrades koordinācijas institūcija.	Institūcijas administrācija.	5	NAP 2020 - jautājums nav aktualizēts.
		e-pārvaldība .	Esošās nodarbinātības ietvaros.		Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011 – 2013. gadam, finansējums 71,3 milj. LVL, finansēšanas periods beidzas.
Kopā prioritātē pirmajā ieviešanas gadā.				15	
Kopā prioritātē 2020. gadā.				80	
Kopā prioritātē pēc pilnīgas ieviešanas.				80	

Avots: autores novērtējums.

15. tabula. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā īpaši uzsvērtie iekļaujamie rīcības virzieni

Galvenais mērķis - tehniskas valsts pārvaldes reformas vidējā termiņā – veidot mazu, profesionālu un kvalitatīvu valsts pārvaldes aparātu, kas sekmētu Latvijas tautsaimniecības globālās konkurētspējas pieaugumu.

Paredzētās darbības vai secinājumi	Izmaiņas nodarbinātībā	Izmaiņu apmērs gadā papildus 14. tabulā paredzētam
Globālo konkurētspēju atbalstošas valsts pārvaldes struktūras izveide.	Pakalpojumu un funkciju pārskatīšana, netipisko pakalpojumu un funkciju pārtraukšana vai nodošana citam izpildītājam, līdzīgo funkciju centralizēšana. Esošo valsts kapitālsabiedrību, padotības iestāžu un aģentūru tīkla izvērtēšana un optimizācija, privatizējot tās institūcijas, kuras nedarbojas „tirgus nepilnību” novēršanas jomā jo nav stratēģiski svarīgas. Labāka valsts aktīvu pārvaldība – valsts aktīvu reģistru izveide, pārraudzība un pārvaldes stratēģisko lēmumu centralizācija.	Nav ieteikts iekļaušanai NAP, jo jābeidz līdz 2014. gadam.
Valsts finanšu plānošanas un vadības sistēmas attīstība, lai izveidotu stabili, atbildīgu un prognozējamu vidēja termiņa fiskālo un budžeta politiku.	Efektīvas vidēja termiņa budžeta plānošanas sistēmas ieviešana. Budžeta plānošanas un vadības sasaiste ar rezultātiem un to ieviešanas progresu. NAP 2020 cieša integrācija ar vidēja termiņa budžetu un ES fondu izlietojumu. Valsts kapitālsabiedrību kredītsaistību kontroles mehānismu izveide.	Nav ieteikts iekļaušanai NAP, jo jābeidz līdz 2014. gadam.
Visaptverošas E-pārvaldes ieviešana un IKT attīstība.	Galveno pakalpojumu elektronizācija. Vienotu valsts un pašvaldības reģistru izveide un pieejamības nodrošināšanai. Vienotu pakalpojumu centru izveide (vienas pieturas aģentūras). IKT un interneta pakalpojumu pieejamības attīstība visā Latvijas teritorijā (nepieciešamie ieguldījumi infrastruktūrā).	Esošās nodarbinātības ietvaros.
Deregulācija.	Valsts tiesību sistēmas un procedūru vienkāršošana.	Esošās nodarbinātības ietvaros.
Reģionus attīstošas pašvaldību struktūras izveide un attīstība.	Administratīvi teritoriālā dalījuma izvērtēšana un pārskatīšana. Modernu finanšu vadības un institucionālo reformu ieviešana pašvaldībās. Integrētas un sadarboties spējīgas valsts un pašvaldību pārvaldes elektroniskās informācijas telpas veidošana .	Nav novērtējams.

Avots – autores novērtējums.

4. Šķēršļi prioritāšu īstenošanā un iespējamo nodarbinātības rezultātu sasniegšanai

Globālā skatījumā Latviju var ietekmēt eirozonas risks un ekonomiskās attīstības palēninājums ārējās tirdzniecības partnervalstīs. Var palielināties pasaules un ES valstu polarizācija – šajā procesā Latvijai būs grūti uzlabot vietu pasaules valstu vidū, jo taupības pasākumu ietekmē valsts tautsaimniecība ir stipri novājināta un labklājības līmenis pazeminājies.

NAP 2020 ieceru īstenošanu nodarbinātības jomā var kavēt arī iekšēji šķēršļi. Sākot ar 2011. gadu Latvijas IKP gada skatījumā uzrāda pozitīvu augsmi, tomēr taupības politika un aizņemšanās krīzes pārvarēšanai ietekmēs attīstību. Vispārējās valdības parāds ir vairāk kā 40% no IKP. Sākot ar 2012. gadu, kad tas būs jāmaksā, Latvija atkal kļūs atkarīga no situācijas ārējos tirgos un starptautisko organizāciju vērtējumiem. Starptautisko organizāciju prasības veidos daļu no nākotnes riskiem.

SVF izpratnē Latvijai ir jāveic šādu uzdevumi:

- jāpieņem un jāiedzīvina *Fiskālās disciplīnas likums* (pieņemts Saeimā pirmajā lasījumā 2012. gada 12. janvārī),
- jāievieš vidēja termiņa budžeta plānošana,
- jākāpina konkurētspēja un jāmazina bezdarbs,
- jābeidz valsts īpašumā esošo banku pārveide vai tās jāpārdod,
- jāpastiprina finanšu sektora uzraudzība,
- jāizstrādā risku vadības plāns gadījumam, ja eirozonas riski palielinās,
- jāveic strukturālas reformas, nevis vienkārši horizontāli jāsamazina izdevumus.

Ir iespējams, ka starptautisko organizāciju prasību izpildei Latvijai vajadzēs turpināt taupības režīmu (jo prasību par tautsaimniecības attīstību parasti neizdodas īstenot un tā nekad nav tik kategoriska, kā, piemēram, prasība par fiskālo disciplīnu un valsts īpašuma privatizāciju). Tādā gadījumā valstij nebūs iespējams sniegt pietiekošu atbalstu NAP 2020 pirmās un trešās prioritātes īstenošanai (kultūras, radošās vides un radošās industrijas stiprināšana un reģionālā attīstība), un prioritāšu savstarpējā papildinātība tiks izjaukta, tautsaimniecība virzīsies atbilstoši apstākļu nosacījumiem.

NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā ņemti vērā šādi fakti par Latvijas tālāko attīstību:

- eiro ieviešana ar 2014. gada 1. janvāri – jārupējas par kritēriju izpildi, sagaidāmā politika: pret-cikliska fiskālā politika, stabils un labi funkcionējošs finanšu sektors, efektīva un caurskatāma ES fondu apguve, strukturālas reformas izglītībā, nodarbinātībā, valsts aktīvu pārvaldībā, valsts sektora pārvaldē, uzņēmējdarbības vidē, valsts iepirkumā, sociālā budžeta ilgtspējā un citās jomās,
- Saskaņā ar NRP 2020 – vidējā termiņā investīcijas būs mazāk kā nepieciešams – izaugsme balstīta uz efektivitātes paaugstināšanu. Būs nepieciešamas investīcijas darba spēka pārkvalificēšanai un pielāgošanai jaunajai struktūrai, tomēr, vadoties no Latvijas tautsaimniecības iepriekšējās attīstības pieredzes, nevar droši apgalvot, ka jaunā struktūra izveidosies,
- 2011. gadā ir sācies IKP pieaugums, kas līdz 2014. gadam tuvosies potenciālajam līmenim (*Konverģences programma 1011 – 2014*),
- NAP 2020 periodā attīstību ierobežos kredītu pieejamība, liels uzkrātā parāda līmenis, augsts bezdarbs, darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstība, zems investīciju līmenis zinātnē un inovācijās.

Ziņojumā atzīts, ka:

- situāciju Latvijā ietekmē ārējie apstākļi, un tie ir neskaidri,
- fiskālās krīzes ietekmē palielinājusies sociālā nevienlīdzība, pieaugusi ēnu ekonomika un cietusi inovācija,

- vidējā termiņā ir jāmazina valsts parāds un **jāpārskata darbaspēka nodokļu politika.**

NAP 2020 ir jāintegrē ar vidēja termiņa budžetu (tā izstrāde paredzēta *Fiskālās disciplīnas likumā*) un ES fondu izlietojuma stratēģiju. Ziņojumā izteikta vēlme, ka NAP būtu jāveido kā vidēja termiņa budžeta stratēģiskais ietvars, taču viscaur jūtama piekāpšanās budžeta iespējām.

Valsts budžeta situācijas ietekmi ekonomiskajā politikā nākotnē neapšaubāmi noteiks *Fiskālās disciplīnas likums*, kas paredz preteiklisku fiskālo politiku - budžeta deficīta ierobežošanu ekonomikas augsmes periodos, inflācijas ierobežojumu augoša kopējā pieprasījuma apstākļos un lielāku kontrolēto deficītu lejupslīdes periodos.

Budžeta deficītu līdz 2014. gadam noteiks *Konverģences programma* (1,9% no IKP 2013. gadā un 1,1% no IKP 2014. gadā) un *Fiskālās disciplīnas likums* (veidot fiskālā nodrošinājuma rezervi 0.5% no IKP).

Nodokļu slogu nav paredzēts mainīt²¹, bet ir iespējamās izmaiņas, kuru rezultātā samazināsies nodokļu slogs darbaspēkam un iedzīvotāju ienākumu nodokļa likme var tikt samazināta līdz Lietuvas un Igaunijas līmenim.

Ar 2011. gadu Latvijā atjaunota uzņēmumu ienākumu nodokļu atlaide investīciju projektiem prioritārajās nozarēs (sākot no 7,1 miljoni EUR vai 5 miljoni LVL). Prioritārās nozares ir: pārtikas produktu ražošana (izņemot lauksaimniecību un zivsaimniecību), koksnes izstrādājumu ražošana, ķīmisko un farmaceitisko izstrādājumu, datoru, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, metālu un gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot tērauda rūpniecību un kuģubūvi.

Uzmanību piesaista dokumentā izvirzītā tēze, ka vidējā termiņā nodarbinātība būs ierobežota un ierobežotas nodarbinātības apstākļos algas būs atkarīgas no produktivitātes²². Šādam secinājumam var būt divi iemesli:

- konceptuāla kļūda, ko rada nodarbinātības mākslīga atdalīšana no pārējām valsts attīstības problēmām,
- apzināta politika, kuras mērķis ir nepieļaut darbaspēka deficītu un algu diktātu, ierobežojot darba vietu pieejamību, lai nodrošinātu inflācijas kritērija izpildi pirms pievienošanās eirozonai.

Šādu politiku nevar skaidrot tikai ar valsts atbalsta trūkumu budžeta ierobežojumu dēļ, jo valsts atbalstītos virzienos jaunas darba vietas var radīt arī privātais sektors, pat tad, ja valsts finanšu atbalsts nav pieejams. Bez tam, jaunu nozaru attīstībai un tautsaimniecības paplašināšanai ir pieejami ES Struktūrfondi.

Ja NAP 2020 izteiktā tēze ir pareiza, nodarbinātības uzlabošana var notikt tikai pārkvalificējot darbaspēku, taču paredzēts, ka arī šim mērķim nepietiks līdzekļu.

Ja nodarbinātība netiek palielināta un jaunas darba vietas netiek radītas, var uzskatīt, ka NAP 2020 mērķus nav iespējams pilnībā sasniegt.

²¹ Nodokļu politikas stratēģija 2011. – 2014. gadam (FM publiskojsi 2011. gada septembrī).

²² *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants).17. lpp. (sab. apspriešanai nodotā ziņojumā).

5. Secinājumi

1. Ekspertīzes uzdevums ir izvērtēt Latvijas attīstības virzienus nodarbinātības aspektā, tāpēc vispirms jānoskaidro, pēc kā vadīties, nosakot Latvijas attīstības virzienus. Tā kā pagātni mainīt nav iespējams, ekspertīze orientēta uz nodarbinātības novērtējumu nākotnē, sekojot galveno valsts stratēģisko dokumentu nostādņām.
2. Saskaņā ar Latvijas stratēģisko dokumentu hierarhiju, galvenais stratēģiskais dokuments ekspertīzes sagatavošanas brīdī 2012. gada sākumā bija Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģija *Latvija 2030* (tekstā - LIAS 2030). Visiem sekojošajiem stratēģiskajiem dokumentiem bija jāseko šajā dokumentā noteiktajām prioritātēm un attīstības virzieniem. Tādējādi Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģija *Latvija 2030* pirmkārt nosaka Latvijas attīstības virzienus ilgtermiņā.
3. Ekspertīzes sagatavošanas brīdī bija uzsākta Latvijas vidēja termiņa plānošanas dokumenta – *Nacionālā attīstības plāna* (tekstā NAP 2020) izstrāde – bija sagatavota esošās situācijas analīze un NAP 2020 prioritāšu pamatojums, kas arī jāņem vērā, vērtējot iespējamo Latvijas attīstību.
4. Bez tam, jāņem vērā esošie nozaru stratēģiskie dokumenti. Lielākā daļa no tiem beidzas pirms 2014. gada, kad stāsies spēkā NAP 2020.
5. NAP 2020 situācijas skaidrojumā nav pievērsta uzmanība esošo uzņēmējdarbības atbalsta programmu darbības virzieniem, rezultātiem un ietekmi ilgtermiņā.
6. Pamatojoties uz NAP 2020 prioritāšu pamatojumā veikto analīzi ir jāsecina, ka daļa LIAS 2030 paredzētājās prioritātēs nav sasniegti vēlamie panākumi, tātad, Latvijas attīstība novirzās no iecerētās attīstības trajektorijas.
7. Pagaidām nav precīzi zināms, vai NAP 2020 grozīs LIAS 2030 konceptuālo ievirzi, taču vairāki apgalvojumi liecina, ka drīzāk NAP 2020 saglabās LIAS 2030 konceptuālo kapitālu pieeju. Prioritāšu pamatojuma ziņojumā vairākkārt apgalvots, ka NAP 2020 uzdevums ir uzlabot LIAS 2030 izpildi vietās, kur tā ir mazāk sekmīga. Pagaidām ir grūti paredzēt, kādos virzienos tiks pastiprināta darbība, taču būtu vēlams, lai jaunais plāns labotu LIA 2030 nepilnības.
8. LIAS 2030 galvenā nepilnība ir tā, ka plānam trūkst ekonomiskā pamatojuma. LIAS 2030 kapitālu pieejā Latvijas ilgtspējīgas attīstības kodols ir cilvēka, ekonomiskā, sociālā un dabas kapitāla produktivitātes kāpums, taču šī procesa finanšu aspekti netiek pietiekoši analizēti.
9. LIAS 2030 un NAP 2020 sākotnējo ievirzi raksturo tas, ka nodarbinātība tiek atrauta no pārējām norisēm, kaut gan praktiski jebkura ekonomiskā darbība ir saistīta ar nodarbinātību un izmaiņām nodarbinātībā (palielinājumu vai samazinājumu).
10. *Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* (tekstā NRP ES 2020) izpildes gaita līdz NAP 2020 sagatavošanas brīdim ir analizēta tikai atsevišķos LIAS 2030 prioritāšu aspektos. Skaidrojot NAP 2020 tautsaimniecības prioritāti NRP ES 2020 nav ņemta vērā. Tekstā sastopamas tikai skopas norādes par atsevišķu NRP ES 2030 aspektu saistību ar NAP 2020, kaut gan abu dokumentu gala termiņš sakrīt un NAP 2020 ir loģiski saistīts ar NRP ES 2030.
11. Atšķirībā no LIAS 2030, Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana un nodarbinātība ir iekļauti kā galvenie reformu virzieni (divi no pieciem).
12. Stratēģiskā dokumenta NRP ES 2020 darbība beidzas 2015. gadā, taču tas paredzēts ilgtermiņa mērķa īstenošanai atbilstoši ES 2020 stratēģijas mērķiem, tādējādi būs jāizstrādā jauns NRP ES 2020 un galu galā NRP ES 2020 un NAP 2020 plānošanas periodi sakrīt.

13. Tāpēc ir loģiski saistīt NAP 2020 struktūru ar NRP ES 2020 struktūru vai vismaz iekļaut NRP 2020 galvenos virzienus NAP 2020.
14. LIAS 2030 iekļauti pretrunīgi mērķi un darbības virzieni – piemēram, prioritātē cilvēkkapitāla bāzes vērtība un produktivitāte vienlaicīgi paredzēts saglabāt cilvēkkapitālu, bet arī pārformēt tautsaimniecību atbilstoši situācijai, ka cilvēkkapitāls tiek zaudēts (vienlaicīgi – pilnīgāka nodarbinātība, dabiskā pieauguma un migrācijas saldo uzlabošana, nedabisko nāves ceļoņu un risku mazināšana, un novecošanās un majsaimniecību struktūras izmaiņas (samazināšanās) iekļaušana pakalpojumu politikā).
15. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā izteikta vēlme, ka NAP 2020 būtu jāveido kā vidēja termiņa budžeta un ES struktūrfondu izlietojuma stratēģiskais ietvars, taču viscaur jūtama piekāpšanās budžeta iespējām. Tas nozīmē, ka arī NAP 2020 pasākumu izpilde nav droša.
16. NAP 2020 prioritāšu pamatojuma ziņojumā vairākkārt uzsvērtā nepieciešamība **izveidot piemērotu tautsaimniecības struktūru** definēto ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķu sasniegšanai, nepieciešamība pastiprināt „ekonomiskās izaugsmes komponenti”.
17. Kopš 2006. gada Latvijā straujāk pieaug ārvalstu investīcijas uzņēmumu pamatkapitālā un process kļūst intensīvāks pēc 2008. gada, kad Latvijā sākās krīze. Neskatoties uz pieaugošo ietekmi, ārvalstu investīciju struktūra un ietekme uz nodarbinātību stratēģiskās plānošanas vajadzībām nav analizēta, bet izteikts stingrs pieņēmums, ka investīciju nepietiks.
18. NAP 2020 ar kultūru saistīto prioritātes sadaļu jāattīsta plašākā aspektā – valsts un privātās partnerības ceļā radīta konkurētspējīga tautsaimniecības nozare, kas ietver kultūras kā sabiedriskā pakalpojuma un tirgojamu pakalpojumu sintēzi.
19. Uzmanīgi jāseko, ko nozīmē NAP 2020 izteiktā tēze, ka vidējā termiņā nodarbinātību nav paredzēts palielināt²³ - tās īstenošana nozīmē, ka nodarbinātības uzlabošana var notikt tikai pārkvalificējot darbaspēku, taču paredzēts, ka arī šim mērķim nepietiks līdzekļu.
20. NAP 2020 izvēlēta problēmu pieeja. Uzsvērts, ka nozares nebūs atsevišķi darbības virzieni, bet nav paskaidrots, kā nozares (izglītība, veselība, iekšlietas) iekļausies kopējā vidēja termiņa stratēģijā. Šādas pieejas utopismu izraisa problēmu saistības cikliskums. Piemēram, drošumspējas faktors ir pietiekami un prognozējami ienākumi, to avots ir ekonomikas izrāviens, bet ekonomikas izrāviena īstenošanu sekmē drošumspēja.
21. Bez tam, nozares ir NAP izvirzīto problēmu un to risināšanas materiālais pamats, un to iesaiste paredzēta visās prioritātēs. Ja nozarēm izvirzītie uzdevumi ir sadalīti vairākās prioritātēs, bez kvalitatīvas nozares attīstības stratēģijas nav iespējams automātiski saskaņot uzdevumu izpildi, lai panāktu efektīvu nozares devumu.
22. Optimāla tautsaimniecības struktūra ir noteikta par vienu no darbības virzieniem prioritātē *Tautas saimniecības izaugsme*, taču pagaidām nav izteikti priekšlikumi, kāda tā ir, un kā to sasniegt. Ja nav priekšstata par tautsaimniecības struktūru (vēlamo vai kaut vai nejausi izveidojošos), nav iespējams sasniegt prioritātē *Cilvēka drošumspēja* iecerētos mērķus.
23. Kopsavelkot secinājumus par nodarbinātības iespējām, kas izriet no stratēģiskajiem plāniem:
 - a) ja vismaz daļa no LIAS 2030 paredzētajiem pasākumiem tiek īstenoti, papildus darba iespējas rīcības virzienu ieviešanas sākuma posmā varētu rasties gandrīz 4600 cilvēkiem, 2020 gadā gandrīz 7820 cilvēkiem, bet pēc risinājumu pilnīgas ieviešanas vismaz 12200 cilvēku (tikai tiešais efekts),
 - b) jaunas darba vietas var rasties:
 - valsts pārvaldē (eksporta organizācija, papildus kontroles organizācijas),

²³ *Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020. gadam prioritāšu pamatojuma ziņojums*. Pārresoru koordinācijas centrs. Rīga, 2012. gada marts (papildinātais un LR MK izskatītais variants). 17. lpp. (sab. apspriešanai nodotā ziņojumā).

- sabiedriskā sektorā (jaunu pakalpojumu ieviešana kultūras un izglītības nozarēs), izglītībā, zinātnē un pētniecībā, veselības aprūpē, kultūrā,
- nevalstiskās organizācijās,
- informācijas tehnoloģiju nozarē – kultūras digitālās telpas izveidošana, dažādu reģistru digitalizācija,
- enerģētikā (enerģijas ražošana uz atjaunojamo resursu bāzes),
- būvniecībā - energobūvniecībā, ēku siltināšanā, reģionālās infrastruktūras izbūvē, transporta infrastruktūras izbūvē, zinātnes, izglītības un veselības aprūpes infrastruktūras izbūvē);
 - c) iespējamās ražošanas nozaru attīstības virzienus vai attieksmi pret ražošanas nozarēm nav iespējams prognozēt, izņemot vēlmi uz kultūras bāzes attīstīt radošās industrijas un ar plašu valsts atbalstu sekmēt reģionālo attīstību,
 - d) LIAS 2020 ir virzīts uz strukturālām izmaiņām nodarbinātībā, paplašinot augstas kvalifikācijas darbaspēka izmantošanu, taču ekonomiskais pamatojums atbilstošas tautsaimniecības struktūras izveidei nav sniegts, izņemot pieņēmumu, ka izglītotie spēs paši sev izveidot tīkamas darba vietas – esošās situācijas analīze liecina, ka tas nenotiek, jo kvalificētais darbaspēks emigrē,
 - e) darba vietu veidošanās ir atkarīga no valsts finansējuma, un pamatota divās pamattēzēs:
 - iedzīvotāju skaits turpinās samazināties un iedzīvotāju struktūra turpinās pasliktināties,
 - IKP pieaugs.

6. Priekšlikumi

Var pieņemt, ka stratēģijas īstenošana tiešām radīs vēlamo rezultātu, taču pasākumu īstenošanas finansējums nav izskaidrots. Stratēģijā iekļautie pasākumi galvenokārt rada apstākļus, nevis produktu, taču apstākļu radīšanai nepieciešams sākotnējais finansējums, kura avots nav iezīmēts. Piemēram, inovācija tiek uzskatīta par attīstības dzinēj spēku, taču inovatīvajai ekonomikai veltītajā stratēģijas sadaļā attīstībai nozīmīgi pasākumi vērtēti ar atzīmēm „pasākums nav uzsākts”, „jāpārbauda pasākuma lietderību”, „pasākums uz laiku pārtraukts”. Ar finansējuma trūkumu var izskaidrot, kāpēc netiek īstenoti pasākumi cilvēkkapitāla un dabas kapitāla saglabāšanai un vairošanai veltītajās sadaļās, tas ir, tādu kapitālu attīstībai, kurus stratēģijas autori ir likuši stratēģijas pamatā un nosaukuši par izaugsmes resursiem. Finanšu kapitāls stratēģijā netiek pieminēts un netiek uzskatīts par izaugsmes resursu. Kā minēts iepriekš, LIAS 2030 trūkst ekonomiskā pamatojuma, un tas ir tās galvenais trūkums.

Tāpēc, izstrādājot NAP 2020, jācenšas ne tik daudz uzlabot LIAS 2030 izpildi atpalcības vietās, cik rūpīgāk izstrādāt tās ekonomisko pamatojumu, skaidrāk iezīmējot saistību starp „uzlaboto” cilvēkkapitālu un tautsaimniecību.

NAP 2020 izstrādes gaitā vēlams novērst ilgtermiņa plānošanas dokumentu nesaderību. Ja Latvijai kā ES dalībvalstij ir jāgatavo reformu programmu ES 2030 ieviešanai, un reformas nākotnē ir paredzētas, tad reformu stratēģija jāgatavo pirms jebkādu citu vidēja termiņa plānošanas dokumentu izstrādes un NAP jāveido uz tās bāzes. Ja reformas ir paredzētas NAP 2020, NRP ES 2020 ir jāveido kā formāla NAP sadaļa. Jebkurā gadījumā diviem nozīmīgiem dokumentiem – Reformu stratēģijai un Nacionālajam attīstības plānam būtu jābūt strukturāli un saturiski saderīgiem.

Tautsaimniecības ilgtermiņa attīstība apzināti jāvērtē vairākos aspektos iteratīvā procesā:

- attīstības virzītāju izvēle un stratēģiska plānošana,
- vienošanās par veicamajām reformām,
- vismaz galveno nozaru attīstības izvērtējums, izejot no attīstības virzītāju izvēles un reformām,

- reģionālās attīstības izvērtējums, izejot no attīstības virzītāju izvēles un reformām un atbilstošā galveno nozaru attīstības izvērtējuma,
- nodarbinātības izvērtējums, izejot no attīstības virzītāju izvēles un reformām, galveno nozaru un reģionālās attīstības izvērtējuma.

Šāda pieeja materializētu ceļu uz valsts attīstības galvenā mērķa – iedzīvotāju labklājības celšanas sasniegšanu. Nodarbinātība ir ekonomiskās politikas atbilstības vērtējums, jo tā ir labklājības garants. Tāpēc parasti nodarbinātība attīstības stratēģiju mērķu rindojumā atrodas augstu, ja ne pirmajā vietā.

NAP 2020 ekonomiskā pamatojuma uzdevums ir konkrētāk iezīmēt valsts attīstības dzinējspēkus, piemēram, skaidrāk iezīmējot augsmes pudurus (saistītu savstarpēji papildinošos nozaru vai ekonomisko darbību kopums). Puduru (klāsteru) pieeja nav nekas jauns vai speciāls, bet gan faktiski esošo nozaru mijiedarbības mērķtiecīga izmantošana.

Valsts stratēģijā tiek pirmkārt iezīmēti tādi puduri, kuru darbībai nepieciešams valsts atbalsts, bet darbības rezultāts skar plašāku jomu. Kopējā tautsaimniecības sistēmā iekļaujas gan šie puduri, gan tādi, kuru darbību uztur tirgus, gan ārpus puduriem esošas nozares un darbības jomas. Puduru centrā var būt ražošanas nozare, pakalpojumu nozare vai darbības virziens.

Latvijas vidēja termiņa un īstermiņa attīstības LIAS 2030 iezīmēts kultūras puduris, kas paredz kultūras pakalpojuma (iestāžu), kultūras izglītības, kultūras infrastruktūras (izstāžu telpu, kinoteātru u.c), kultūras tūrisma, ar kultūru un valodu saistītas NVO un uz kultūras bāzes veidotas radošās industrijas attīstību. Pudura darbību nodrošina valsts finansējums un no brīvā tirgus iegūtie līdzekļi, bet to var papildināt publiskās-privātās partnerības ceļā iegūti līdzekļi.

Šīs ekspertīzes uzdevums nav izstrādāt Latvijas tautsaimniecības struktūrshēmu, taču vismaz divus citus pudurus ir vērts iezīmēt.

Veselības un sociālās aprūpes puduris ietilpina veselības aprūpes un sociālās aprūpes organizācijas, izglītības un pētniecības organizācijas veselības jomā, veselīga dzīvesveida veicinošas un sociālai aprūpei pievēršusās NVO, veselības aprūpes tehniku un tehnoloģiju ražošanas organizācijas (tai skaitā rūpnieciskās ražošanas vienības – zāļu ražošana, medicīnas tehnikas ražošana).

Aizsardzības industrijas puduris var iekļaut militāra un nemilitāra rakstura darbības. Pudurī ietilpst militāra rakstura produktu ražotāji un militarizēto vienību apgādei nepieciešamo produktu ražotāji (starp tiem arī ikdienišķas sadzīves preces, piemēram, pārtikas produkti, to skaitā speciāli sagatavoti pārtikas produkti, trauki un tekstilizstrādājumi), transporta un loģistikas organizācijas, izglītības un augsta jaunievedumu līmeņa pētniecības organizācijas. Pudura priekšrocība ir militārās industrijas augstā jaunievedumu pakāpe un atļautais valsts atbalsts. Risks saistās ar valsts nevēlēšanos iekļauties aizsardzības industrijas pudurī ietilpstošo ražotāju lobēšanā starptautiskā mērogā. Aizsardzības industrijas puduris ir plašs un visaptverošs un iekļauj inovatīvu rūpniecību un pētniecību kā galvenos elementus.

Arī šo puduru darbību nodrošina valsts finansējums un no brīvā tirgus iegūtie līdzekļi, un to var papildināt publiskās-privātās partnerības ceļā iegūti līdzekļi.

Ja ekonomiskās augsmes dzinējspēki ir iedarbināti un valsts finanšu situācija uzlabojusies, LIAS 2030 pasākumu īstenošana kļūst iespējama un var cerēt sasniegt uzstādītos mērķus. Tāpēc īstenā prioritāte, kas izriet arī no NAP 2020 prioritāšu pamatojuma dokumenta, ir ražošanas infrastruktūras, pirmkārt transporta sistēmu atjaunošana, kas nepieciešama visai tautsaimniecībai. Vienlaicīgi ir jāpalīdz uzņēmējiem, pirmkārt ekonomiskās augsmes dzinējspēkiem, apgūt ārējo tirgu. Šo darbību rezultātā palielinās eksporta iespējas un līdzekļu pieplūdums tautsaimniecības atjaunošanai. Ar valsts politikas palīdzību, no tirgus iegūtos līdzekļus un banku finansējumu virza augsmes puduros, turpinot stiprināt tautsaimniecības sektoru mijiedarbību.

Īstenojot šādu valsts attīstības shēmu, veidojas papildus nodarbinātības iespējas:

- 1) pudurus balstošās vai tajos ietilpstošās rūpniecības paplašināšana,

2) fiziskās infrastruktūras paplašināšana:

- lidostas paplašināšana,
- valsts autoceļu remonts – ceļi ir kritiskā stāvoklī;

3) transporta nozare - pasažieru autopārvadājumi (uzlabojums iespējams, ieviešot publisko – privāto partnerību),

4) sakarā ar reģionālo atšķirību izlīdzināšanu, tai skaitā pārrobežu sadarbība pierobežas rajonos (ES projekti – līdzfinansējuma nodrošināšana)

5) kūrortsaimniecība,

6) papildus nodarbinātības iespējas LIAS 2030 paredzētajā dabas kapitāla izmantošanas uzlabošanas jomā:

- dabas saglabāšanas pasākumi, lai neitralizētu ekonomiskās darbības ietekmi – aizsargierīču (filtru, attīrīšanas iekārtu un sistēmu utt.) ražošana, projektēšana, uzstādīšana un uzturēšana,
- plānos paredzētais atkritumu pārstrādāšanas palielinājums divas reizes.